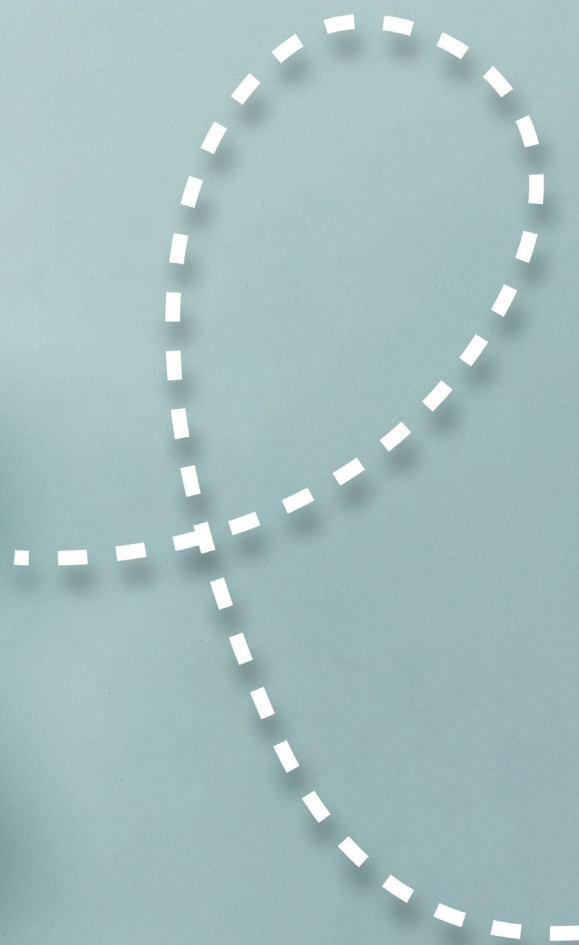


TRAGOM TEKSTA 1/3



INTEGRIRANI UDŽBENIK

ZA HRVATSKI JEZIK U PRVOME RAZREDU
TROGODIŠNJIH STRUKOVNIH ŠKOLA

1 ● BLISKI SUSRETI S TEKSTOM

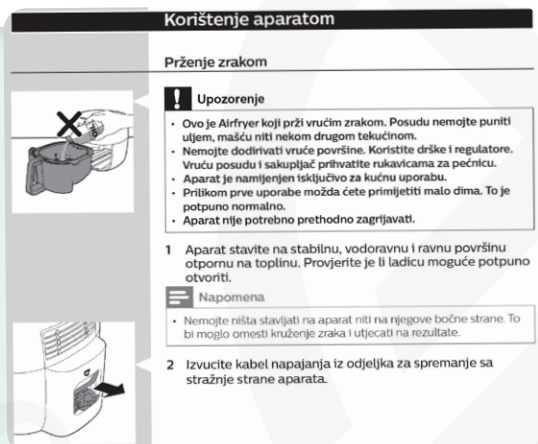
Što je uopće tekst i je li to bitno?	6
Raznovrsnost tekstova	10
Što je jezik i čemu služi?	14
Koji je pravi hrvatski?	19
Poštujemo našu jezičnu normu	25
Funkcionalni stilovi	30
Kako pisati vezani tekst?	35
U zdravu tijelu „dobri duh Zagreba”	40
Pavao Pavličić, <i>Dobri duh Zagreba</i> (strategije čitanja)	44
Film: <i>Tišina</i> (Radheya Jegatheva, 2020.)	53
Osnovni filmski pojmovi	55
Jerome David Salinger, <i>Lovac u žitu</i>	58
Wolfgang Herrndorf, <i>Čik – najbolje ljeto od svih</i>	63
Uvod u medije	69



Što je uopće tekst i je li to bitno?

Za zagrijavanje

- Pozorno promotri sljedeće primjere pa odgovori na pitanja koja slijede.



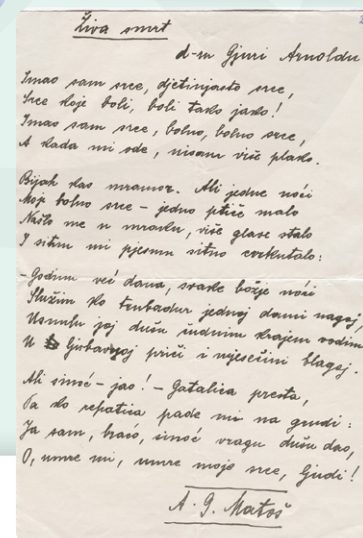
JA: „učim bolje po noći“
JA U 22H:



Scena iz serije Game of Thrones



(Izvor: Yulia Mi, flickr.com)



(Iz fonda NSK-a u Zagrebu)

- Odaberi jedan primjer koji je najbliži tvojemu razumijevanju pojma *tekst*. obrazloži zašto si odabrao/odabrala upravo njega.
- Mogu li se i svi ostali primjeri smatrati tekстом? Zašto?
- Na temelju svojega iskustva s odabranim primjerima pokušaj definirati pojam teksta.

Tekst je sve ono što se može „čitati“, sve što sudjeluje u komunikaciji, ono što donosi neke informacije, sadržaj, sadržava značenje, sve što nas postavlja u komunikacijski odnos (komunikacijsku situaciju), dakle zahtijeva od nas primateljski, čitateljski angažman, reakciju na sadržaj.

Naslućuješ da će se tradicionalna definicija teksta kao niza zapisanih glasova, riječi ili rečenica organiziranih u povezanu značenjsku cjelinu ovdje proširiti, kao što se, uostalom, i sam jezik kao sredstvo komuniciranja također može shvatiti vrlo široko. Tekst u tom smislu može obuhvaćati i fotografije, sličice, zvukove, crteže, tablice, pokrete, sve što sudjeluje u oblikovanju njegova značenja. U nastavi Hrvatskoga jezika izlagat ćeš se najrazličitijim vrstama tekstova. Neki su svakodnevni i dobro ti poznati, za neke nisi ni svjestan/svjesna da im se neprestano izlažeš i da si s njima u stalnome komunikacijskom odnosu, a neki susreti s tekstem i jezikom koji te očekuju možda će ti biti potpuno nepoznati, novi i iznenađujući.



Pitaj se još

1. Pogledaj još jednom primjere iz početne aktivnosti i predstavi komunikacijske situacije u kojima se oni javljaju. S kojima se od njih svjesno i namjerno uključuješ u komunikacijski odnos, a kojima si od njih svakodnevno izložen/izložena i mimo svoje volje?
2. U kojim komunikacijskim situacijama najviše uživaš? Zašto?
3. Postoje tekstovi koji nas osvoje na prvu, odmah nam se svide, no i oni kod kojih to nije slučaj. Radi čega bi se izlagao/izlagala tekstovima koji ti ne donose zadovoljstvo istoga trena?
4. Tko određuje što ćemo čitati? Čitaš li češće tekstove prema vlastitome izboru ili odabir najčešće prepuštaš nekomu drugom? Obrazloži prednosti i mane takvih izbora.
5. Objasni tvrdnju da se od tekstova ne može pobjeći.

Tekstovi su svuda oko nas

Živimo u svijetu u kojemu nas tekst neprestano okružuje, pa bi se moglo reći i da je naša stvarnost tekstna. Svakodnevno smo, naime, uronjeni u različite vrste tekstova.

» *Pročitaj sljedeću sliku i istraži što ti sve govori. Neka ti u tome pomognu pitanja koja slijede.*





Fokus na tekst

1. Pozorno promotri sliku i zapiši dojmove koje ostavlja na tebe. Objasni zašto si je baš tako doživio/ doživjela.
2. Oblikuj u jednoj rečenici poruku koju ova slika prenosi. Izdvoji dva ključna razloga koja su te navela na takav zaključak.
3. S kojom je namjerom nastala ova slika? Komu je upućena? Je li uspjela ostvariti svoju svrhu? Objasni.

Čitaš li puno i radi čega bi to činio/činila?

Odgovor na prvi dio pitanja očito je potvrdniji nego što ti se možda isprva čini – svi neprestano čitamo jako puno toga: naslove, podatke, pjesme, slike, knjige, serije, mrežne (internetske) objave, filmove, plesove, modne kombinacije, emotikone (*emojije*), koncerte, reklamne poruke, glazbene videospotove, kazališne predstave, migove ili geste osoba s kojima se susrećemo itd.

Može li se sve to nazvati čitanjem? Je li gledanje slova i sposobnost raspoznavanja nizova ulančanih u riječi, rečenice i tekstove – isto što i čitanje? Čitaš li na jednak način objave na društvenim mrežama i, primjerice, lektiru? U čemu se čitanja razlikuju? Radi čega bi se uopće trudio/trudila čitati tekst koji ti nije odmah jasan i razumljiv? Postoji li razlika između *čitača* i *čitatelja*?

„Čitač je, u mom razumijevanju, onaj koji čita zato što je prekoračio prag bespismene kulture i zakoračio u pismenu, dakle onaj koji može čitati. Čitatelj je, s druge strane, onaj koji uživa čitajući, koji uživa u spoznaji i svakim novim čitanjem nadograđuje svoju sposobnost pretvarajući je u sredstvo izgradnje svijeta i sebe kao intelektualnoga bića.”

(Anita Peti-Stantić, *Čitanjem do (spo)razumijevanja*)

Gotovo smo svi čitači, no to ne znači da smo ujedno i čitatelji. Čitanje je, čini se, iznimna vještina bez koje se uopće ne može biti u kontaktu sa svijetom, a još manje razumjeti ga ili u njemu sudjelovati želimo li to činiti kao bića koja taj svijet istovremeno i stvaralački (su)oblikuju. Razvijanje te vještine čini se ključnim za opstanak autentičnih jedinki jer pojedincima koji je posjeduju omogućuje rijetku moć – u stanju su razumjeti najrazličitije sadržaje s kojima se susreću te zauzeti prema njima svoj osobni (kritički) stav umjesto da ih samo pasivno konzumiraju i pritom ih uopće ne razumiju. Takvi čitatelji, što je ključno, uživaju u procesu čitanja te ta vještina postaje temeljni alat za uspostavljanje (kvalitetnih, neposrednih i autentičnih) odnosa sa svijetom i samim sobom, vodeći na taj način do istinskoga razumijevanja i sporazumijevanja.

„Nema sumnje da je svima koji se profesionalno bave čitanjem, ali i svima koji propituju mjesto čitanja u suvremenom društvu, jasno kako čitanje s jedne strane ima središnju ulogu u procesu stjecanja obrazovnih kompetencija na kojima se zasniva potencijal cjeloživotnog učenja, dok je ovladavanje čitalačkom pismošću s druge strane preduvjet razvoja sposobnog i samopouzdanog čovjeka koji u čitanju uživa i koji tekstove prihvaća kao prozore u svjetove s kojima se na drugi način možda ne bi susreo.”

(Anita Peti-Stantić, *Čitanjem do (spo)razumijevanja*)

U tom smislu opstat će samo pravi čitači. Ili možda ipak čitatelji?

Čovjek kao tekst

► Možeš li pročitati čovjeka? Promotri ponuđene fotografije pa odgovori na pitanja koja slijede.



Fokus na tekst

1. Koja osoba s priloženih fotografija najviše zaokuplja tvoju pozornost? Zašto?
2. Na temelju čega donosiš zaključke o ljudima, njihovim osobnostima? Navedi dva obilježja za svaku fotografiju na temelju kojih ih oblikuješ. Razmisli dovode li te oni do istinitih zaključaka.
3. Na koji bi način bilo moguće stvoriti potpuniju sliku o osobnostima na fotografijama? Pojasni radi čega bi imalo smisla provoditi takve aktivnosti. Koje je sve dobrobiti moguće ostvariti uspješ li se odmaknuti od svoje početne procjene?
4. Vrijedi li to i za čitanja svih mogućih tekstova s kojima se susrećeš (knjiga, filmova itd.)? Objasni.

► Vрати se još jednom naslovu ove udžbeničke jedinice pa pokušaj odgovoriti kako sada shvaćaš pojam teksta. Je li uočavanje i dubinsko iščitavanje teksta bitno? Objasni.

Vještine slušanja, govorenja, čitanja i pisanja pomažu nam upravo i u tome da zavirimo ispod površnih predodžaba izazvanih trenutačnim doživljajima, dojmovima i svime što nam odvlači pozornost te da, u susretu s najrazličitijim vrstama tekstova koji nas okružuju, otkrijemo one prave, istinite, vrijedne i isprva možda nevidljive sadržaje.



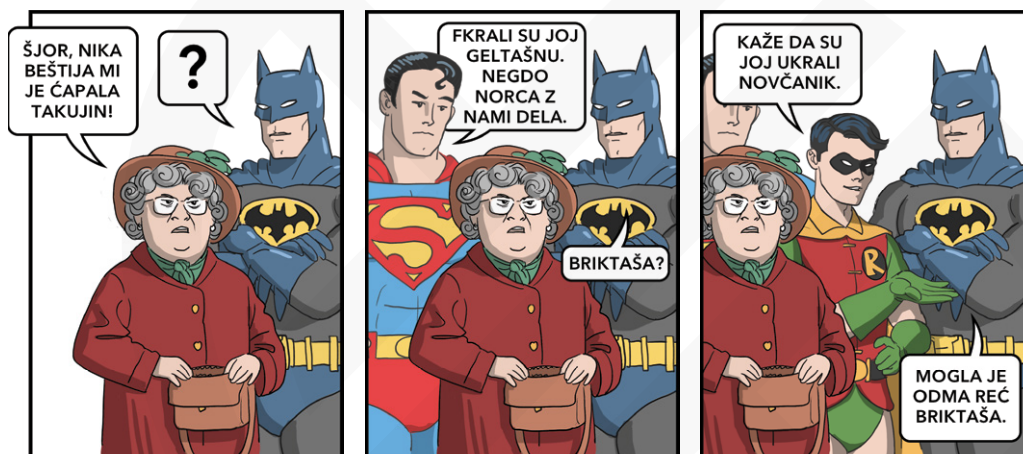
Istražuj, surađuj, stvaraj

- U paru s kolegom/kolegicom iz razrednoga odjela odaberi neki problem koji vas muči i koji uočavate u svojem okruženju. Oblikujte jasnu poruku koja bi na njega upozoravala i promislite o najpogodnijoj formi kojom biste je prenijeli. Predstavite ideju u jednoj rečenici. Imajte na umu komu je poruka namijenjena i pokušajte postići da vaša poruka djeluje na njezina primatelja.
- Izdvoji jedan tebi poznati tekst (plakat, grafit, umjetnički tekst, popularnu pjesmu, internetsku objavu, medijski zapis...) s kojim se iznova redovito susrećeš u svojoj svakodnevici. Razmisli u kojoj mjeri raspoloženje i okolnosti u kojima se nalaziš utječu na tvoje čitanje istoga teksta. Tijekom tjedan dana zapisuj i uoč mijenja li se tvoje razumijevanje i doživljaj istoga teksta i na koji način.
- Odaberi, prema svojoj procjeni, jedan lagan i jedan težak tekst za čitanje. Pokušaj i jedan i drugi tekst učiniti sebi bliskim. Izdvoji i komentiraj što sve sudjeluje u oblikovanju značenja odabranih tekstova i što ti je u njima bilo najzahtjevnije pročitati.

Koji je pravi hrvatski?

Za zagrijavanje

- Pročitaj sljedeći razgovor.



- Do kakva komunikacijskoga problema dolazi među sugovornicima? Kojim jezikom govore? Objasni.
- Navedi moguće probleme i ograničenja u svakodnevici govornika koji poznaju i koriste se samo jednom inačicom jezika.

Primjećuješ da postoje situacije u kojima se sudionici komunikacije međusobno uopće ne razumiju te se ne mogu sporazumjeti ni u govorenome ni u pisanome obliku iako su govornici istoga (hrvatskoga) jezika. Znači li to da oni jezik upotrebljavaju na neki pogrešan način ili da je jedna inačica jezika vrjednija od druge? Što bi trebalo učiniti kako bi oblikovana poruka bila dostupna svim njezinim primateljima i je li to uopće potrebno?

inačica – pojavni oblik čega; varijanta, verzija

Različit, a isti hrvatski

Sve su jezične inačice iz početnoga dijaloga važeće jezične inačice kojima se govornici koriste iz različitih razloga i u različitim komunikacijskim situacijama.

Svaka pojavna inačica nekoga jezika naziva se **idiom**. To je, dakle, svaka njegova govorena ili pisana realizacija, svaki govoreni ili pisani tekst.

Također, možeš uočiti da su sve to jezične inačice kojima se u komunikaciji koriste govornici hrvatskoga jezika, stoga su i sve one jednako hrvatske. Jasno je da se određeni idiomi upotrebljavaju ovisno o potrebi,

kontekstu i konkretnoj komunikacijskoj situaciji. Ponekad namjerno poruku nastojimo kodirati tako da ona ne bude dostupna ni razumljiva svima, no želimo li osigurati njezin primitak i razumijevanje u cijeloj Hrvatskoj i ostvariti komunikaciju s govornicima hrvatskoga jezika iz različitih krajeva Hrvatske, oblikovat ćemo je na **hrvatskome standardnom jeziku**.

Hrvatski jezik podrazumijeva sve hrvatske govore (idiome) kojima komuniciraju govornici hrvatskoga jezika u govoru ili pismu. Također i sve one idiome kojima su njegovi govornici to činili u prošlosti ili će njima komunicirati u budućnosti. To znači da je standardni jezik, jednako kao i, primjerice, dijalekt, mjesni govor, razgovorni jezik, žargon i dr., tek jedan od idioma hrvatskoga jezika.

Moj jezik, tvoj jezik, naš jezik

» Pročitaj ponovno razgovor s početka ove udžbeničke jedinice pa odredi koji sudionici upotrebljavaju standardni idiom (hrvatski standardni jezik), a koji se sudionici koriste nestandardnim idiomima (npr. mjesnim ili zavičajnim govorom).

» Pročitaj sljedeći dijalog i provjeri razumiješ li idiom kojim se sugovornici u njemu koriste.

- Upoznali su se tako što joj je slajdao vatrice u DM.
- OMG, koji NPC. Cisti skibidi.
- Zesci, ona brie totalno. GG na kvadrat.
- Lolcina.



Fokus na tekst

1. O kakvu je idiomu riječ u ovome dijalogu? Gdje se tako komunicira?
2. Navedi primjere narušavanja pravopisne norme.
3. Objasni odakle potječu pojedine karakteristične riječi iz dijaloga.
4. Prevedi dijalog na idiom koji bi bio razumljiv svim građanima Republike Hrvatske.

Nastojeći uočiti razlike među idiomima, možeš primijetiti da se neki od njih usvajaju spontano, naprimjer unutar obitelji ili u zavičajnome krugu, dok je neke od njih potrebno učiti da bi se mogli upotrijebiti tako da zadovolje sve one komunikacijske potrebe zbog kojih su i nastali.

Želimo li, primjerice, sve idiome koji se javljaju u ovoj udžbeničkoj jedinici podijeliti prema podrijetlu, odnosno prema tome jesu li **usvojeni** (tj. jesmo li njima ovladali spontano, bez izravnoga poučavanja) ili **naučeni** (tj. jesmo li uložili svjestan napor da bismo njima ovladali, jesmo li njima bili poučavani), tada bismo mjesne, zavičajne, uopće materinske govore, odredili kao **organske idiome**, dok bi hrvatski standardni jezik i jezik društvenih mreža, budući da su (naknadno) naučeni, pripadali **neorganskim idiomima**.

Poštujmo našu jezičnu normu

Za zagrijavanje

- Iznesi svoje mišljenje o sigurnosti u prometu u sredini u kojoj živiš. Navedi konkretne primjere ili situacije u obranu svojega mišljenja.

► Promotri sljedeće slike. Iako još nisi položio/položila vozački ispit, pokušaj riješiti zadatke iz HAK-ova mrežnoga testa za vozače.

HAK – Hrvatski autoklub; nacionalna udruga vozača i vlasnika vozila

3. Kako ćete postupiti u situaciji kao na slici?

7 bodova



- ☐ voziti prije motocikla
☐ voziti prije autobusa
☐ propustiti motocikl

6. Što morate izbjegavati kad naiđete na prometni znak?

3 boda



- ☐ naglo kočenje
☐ brze i nagle pokrete upravljačem
☐ sporu vožnju



Fokus na tekst

- Zašto općenito postoje pravila i tko ih određuje? Objasni.
- Navedi neke moguće posljedice nepoštovanja prometnih pravila.
- Izdvoji pravila kojih se pridržavaš u svakodnevnome životu, npr. na treningu, u školi, u ustanovama koje posjećuješ i sl. Zašto ih je važno poznavati, ali i pridržavati ih se?
- Sobzirom na prethodne odgovore, komentiraj važnost, nužnost i vrijednost pravila u jezičnoj komunikaciji.
- U kojim je komunikacijskim situacijama važno govoriti i pisati u skladu s pravilima, a u kojima možda ne obraćaš toliko pozornosti na jezičnu točnost? Zašto je tomu tako?

Hrvatski standardni jezik

Čovjeku su u gotovo svakoj situaciji potrebna određena pravila bez kojih društvo ne bi moglo funkcionirati. Neka pravila poštujemo, a da ih uopće nismo ni svjesni, dok neka trebamo naučiti i moramo ih poštovati jer bismo se u suprotnome mogli naći u neprilici. Slična je situacija i u jezičnoj komunikaciji.

idiom – svaki pojavni oblik nekoga jezika, svaka govorena ili pisana realizacija (govoreni ili pisani tekst)

Hrvatski jezik obuhvaća različite idiome, od kojih se posebice izdvaja **hrvatski standardni jezik**. Za razliku od ostalih idioma, kao što su narječja, dijalekti, zavičajni, gradski i mjesni govori, čija jezična pravila nismo svjesno učili i koje govorimo spontano, „po domaći“, standardni jezik upotrebljava se u službenoj komunikaciji, a znanje se standardnoga jezika stječe izobrazbom.

Kao i svi standardni jezici, i hrvatski standardni jezik ima iznimno zahtjevnu svrhu – biti općekomunikacijskim sredstvom. Drugim riječima, standardni jezik mora biti tako opremljen da svojem korisniku omogućuje uporabu u svim službenim situacijama, što nije nimalo jednostavno.

Hrvatski standardni jezik službeni je jezik u Republici Hrvatskoj, ali i u Bosni i Hercegovini kao jedan od triju službenih jezika te u Europskoj uniji kao jedan od dvadeset četiriju službenih jezika.

Norme hrvatskoga standardnog jezika

► Promotri sljedeći primjer pa odgovori na pitanja.



Radi isticanja rijeke iz korita zabranjen promet s vozilima!



Fokus na tekst

1. Prisjeti se što je namjena teksta i koje sve namjene tekst može imati. Koja je namjena ovoga teksta? Što te sve upućuje na takav zaključak?
2. Pronađi u tekstu tri jezične pogreške i ispravi ih. Svojim riječima iskaži značenje izvorno napisanoga teksta pa potom objasni zašto si ispravio/ispravila jezične pogreške u njemu.
3. Koja je uloga jezičnih pravila? Tko ih uopće propisuje?
4. Objasni na koji se način možeš uvjeriti u jezičnu točnost kada ti se pojavi jezična nedoumica.

Hrvatski standardni jezik ima svoje norme (pravila) kojima je uređena svaka njegova razina. Kako budeš učio/učila o različitim jezičnim razinama, tako ćeš se i bolje upoznavati s jezičnim normama, stoga za početak ne trebaš nužno imenovati vrstu norme, ali bilo bi izvrsno da je možeš prepoznati. Naravno, uvijek je jezičnu pogrešku mnogo lakše uočiti u tuđemu pisanu ili govorenu tekst, a najteže u svojem, no boljim poznavanjem normi hrvatskoga standardnog jezika i redovitom vježbom zajamčen je uspjeh u jačanju jezične kompetencije.

kompetencija – sposobnost

jezična kompetencija – znanje koje govornik ima o vlastitome jeziku

- Slijedi prikaz normi hrvatskoga standardnog jezika. Prouči ih i promotri primjere koji krše normu te one koji su u skladu s normom. Na temelju primjera koji su u skladu s normom pokušaj ponuditi objašnjenje kršenja pojedine norme.

JEZIČNA NORMA	PRIMJER KRŠENJA NORME	PRIMJER U SKLADU S NORMOM
pravopisna (pravilno pisanje riječi)	Ove subote održat će se automobilska utrka događaj koji svi željno iščekuju .	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju .
pravogovorna (pravičan izgovor riječi)	[Ove subote održiati će se automobilskā utrka, događaj koji svi željno iščekuju.]	[Ove subote održiće se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.]
fonološka (pravičnosti vezane uz glasove)	Ove će se subote održat automobilska utrka, događaj koji svi željno izčekuju .	Ove će se subote održati automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju .
morfološka (pravičan oblik riječi)	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj kojeg svi željno iščekuju.	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.
tvorbena (pravilna tvorba riječi)	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekivaju .	Ove subote održat će se automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju .
sintaktička (pravičnosti na razini spoja riječi, rečenice i teksta)	Ovu subotu će se održati automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.	Ove subote održat će se / Ove će se subote održati automobilska utrka, događaj koji svi željno iščekuju.
leksička (pravilna uporaba riječi)	Ove subote odraziti će se rally , događaj koji svi željno iščekuju.	Ove subote održiati će se automobilska utrka , događaj koji svi željno iščekuju.
stilistička (pravilna uporaba riječi s obzirom na funkcionalne stilove)	Ove subote održat će se automobilska trka , događaj koji svi željno iščekuju.	Ove subote održat će se automobilska utrka , događaj koji svi željno iščekuju.

[] – izgovor riječi bilježi se u uglatim zagrada

Jezični (normativni) priručnici

Sve se jezične norme hrvatskoga standardnog jezika navode i objašnjavaju u **jezičnim (normativnim) priručnicima**, a to su: **pravopis**, **gramatika**, **rječnik** i **jezični savjetnik**. Osim u tiskanome izdanju, danas su svi jezični priručnici dostupni i u svojem digitalnom, mrežnom izdanju.

Normativni priručnik

Hrvatski pravopis
Hrvatska školska gramatika
rječnici
jezični savjetnici

Mrežna stranica

pravopis.hr
gramatika.hr
rjecnik.hr / hjp.hr
jezicni-savjetnik.hr / bolje.hr



Pavao Pavličić, *Dobri duh Zagreba*

Upusti se u pustolovinu čitanja književnoga teksta. Tijekom čitanja pokušaj u sebi pokrenuti sve ono što bi ti moglo pomoći u boljem razumijevanju pročitana: asocijacije, logičke veze, uočavanja, povezivanja, prisjećanja, čitateljsko iskustvo, životno iskustvo i sl.

U procesu čitanja književnoga teksta potrebno je što više osloboditi svoj unutarnji svijet. Čitatelj i ne zna što će sve čitanje u njemu pobuditi i kamo će ga odvesti, i baš je u tome njegova čar.

Prije čitanja

- Prolistaj stranice u udžbeniku na kojima se nalaze ulomci teksta koji ćeš uskoro čitati. Promotri dužinu teksta, ilustracije, popratne tekstove i sadržaje. Navedi što zaključuješ nakon pregledavanja.
- Prisjeti se dosada pročitanih djela Pavla Pavličića. O kojoj je vrsti teksta riječ: lirskome, epskome ili dramskome?
- Objasni važnost naslova književnoga djela. Protumači naslov Pavličićeva teksta.
- Na temelju prethodnih koraka zaključno izreci svoja očekivanja od teksta *Dobri duh Zagreba*, koji ćeš cjelovito čitati – o čemu će biti riječi, kakve likove i radnju očekuješ, gdje će se radnja odvijati i sl.

strategije čitanja:

- pregledavanje teksta
- primjena prethodnoga znanja
- predviđanje

Statističar Valentin Knez

Valentin Knez nije se ni sam sjećao kada se zapravo i zašto počeo baviti statistikom, jer mu se činilo da je to bilo tako davno, da je korijen toj strasti morao sezati čak u djetinjstvo. Pitajući se o razlozima svoje ljubavi za tu znanost, zaključio je da ga je k njoj zacijelo privukao njegov snažan osjećaj društvenosti koji je, i pored činjenice što on bijaše osamljen čovjek, bio neobično jak i uvijek budan. Vazda je Valentin Knez osjećao potrebu da oduži svoj dug društvu, da se bavi ljudima oko sebe što više može, da im što više pruži, te da tako proživi što puniji život; a činilo mu se da to može najbolje učiniti statistikom, jer se ona, s jedne strane, bavi ljudima i njihovim poslovima, a s druge strane, pruža tim ljudima neobično korisna znanja i podatke, pa im tako pomaže.

Također, nije se sjećao kako se opredijelio baš za vođenje evidencije zločina i nesreća, pogibija, ubojstava, gaženja, klanja, davljenja i gušenja. Jer, nije on bio čovjek očaran kriminalistikom, niti poklonik detektivske literature; bit će da je i tu bio odlučujući onaj njegov socijalni osjećaj: te pojave (pljačke, požari, nesreće na radu, željezničke katastrofe) neobično su česte, pa je Valentin htio statistički ispitati koliko ih ima, gdje se najčešće zbivaju, koji su im obično uzroci, kakva im je učestalost i intenzitet pa da onda, na osnovi tih izučavanja, pripomogne iskorjenjivanju tog društvenog zla.

Brižljivo je kupovao novine iz svih krajeva zemlje, osobito večernje, koje donose najviše vijesti o kriminalu, pažljivo je izrezivao članke i crtice iz sudskih i kriminalističkih rubrika, a na svome ormaru, u samačkoj svojoj sobi, imao je više fascikala s razvrstanim, sistematiziranim i komentiranim izrescima iz novina. Sve je slučajeve on pratio do kraja, slijedio je sudbine ubojica i utajivača, znao je poimence recidiviste i one koji su pušteni iz zatvora prije roka zbog dobra vladanja. Postupno se počeo baviti isključivo zločinima, jer su mu se oni činili osobito pogibelnima po društvo, a slučajne je nesreće zabacio.

Dakako, njegov se rad nije sastojao samo u skupljanju isječaka: napravio je on na svome stolu, obloženom pakpapirom, na kojemu bijaše svjetiljka sa zelenim sjenilom, niz tablica, brojidbenih kolona i pokazatelja. Klasificirao je zločine po motivu (ljubomora, grabež, samoobrana, nehat, osveta), po socijalnom sloju (skitnice, seljaci, radnici, službenici, inteligencija) po broju žrtava (jedna, dvije, tri, više), po oružju i oruđu kojima je zločin izvršen (revolver, nož, kolac, boca, bokser, kamen, šaka, otrov, konopac i drugo), po dužini istrage, po spolu i dobi počinitelja, po mjestu gdje se zločin zbog, po gradovima, po regijama. Sve je kod njega bilo razvrstano, držao je da ima pregled kao malo tko u zemlji i bio je siguran daje sve to koristan posao, jer ga je on radio stvaralački, poput učenjaka. Načinio je, osim tablica, i karte cijele zemlje (a, koliko je mogao, i drugih zemalja), pa na njima posebnim linijama povezao mjesta gdje su se događali slični zločini, s istom učestalošću i podjednakim počiniteljima. Nazivao ih je izokrine (od lat. *crimen* – zločin) i po njima je sve mogao odlično pratiti.



Fokus na tekst

1. Iznesi svoje prve dojmove o:
 - a) prvoj rečenici kojom se uvodi u čitanje teksta
 - b) liku, njegovu imenu, osobinama i interesima
 - c) temi, načinu pripovijedanja, jeziku i stilu.
2. Odredi koliko su jasno navedeni razlozi zbog kojih se glavni lik posebno zainteresirao baš za zločine.
3. Opiši interijer (unutarnji prostor) u kojemu Valentin Knez živi i radi. Poveži ga s osobinama glavnoga lika.
4. Prepoznaješ li u prvome ulomku išta neobično ili misliš da je riječ o uobičajenom liku i svakodnevnoj radnji? Objasni.

Vodiš li bilješke tijekom čitanja?

Kada je riječ o čitanju književnih djela u nastavi, najčešće je to **zadano, obvezatno** čitanje, a čita se u **obrazovne svrhe**, tj. radi učenja, stjecanja ili proširivanja znanja. U ovoj vrsti čitanja mnogi primjenjuju **strategiju vođenja bilježaka**. Treba naglasiti da ne postoji način vođenja bilježaka koji bi bio jedini ili najbolji, stoga će se u trećemu ulomku Pavličićeva djela ponuditi tek prijedlog vođenja bilježaka.

strategija čitanja:

- stvaranje vizualnih prezentacija (bilježenje)
- uključuje izradu umnih mapa, tablica, shema, crteža i sl.

književni tekst

Ipak, morao je još čekati. Uvidio je kako još ne zna sve, kako će znati još više. Jer, kako je vrijeme prolazilo (a bili su to mjeseci i godine) njegova su predviđanja bivala sve jasnija i preciznija, bila su čak tako jasna da se pitao hoće li itko povjerovati u njih. Naime, sad je već mogao – na osnovi statistike – predvidjeti i gdje će točno do zločina doći, u kojoj ulici, u kojoj kući, tko će ga izvršiti, čime i na koji način. Predviđao je čedomorstvo, paleže, davljenja i lokalizirao ih u pojedine dijelove grada, određivao im mjesto i vrijeme, trajanje. Osjećao se nekako tjeskobno i strašno, dok bi jutrom odlazio u kakvu krčmu u Dubravi, znajući da će iste večeri u njoj netko biti ubijen, predviđajući broj uboda nožem u trbuh i plećku, broj zasjeka razbijenom bocom i broj udaraca stolicom. Zastajao je zamišljen pred prozorima kakve kuće u otmenim, sjevernim dijelovima grada, znajući da će tu, istoga popodneva, neki muž zadaviti svoju ženu. Bila je to za nj velika kušnja, bio je to neki strašan, fatalistički osjećaj bespomoćnosti, i, čak, uključenosti u to, odgovornosti, čega se Valentin Knez nikako nije mogao osloboditi. A nije imao ni mogućnosti da se toga riješi: znao je da zločin nikako ne može spriječiti (ne samo zato što je slab i sam, nego i zato što se oni zbivaju neumitno), znao je da mu to nitko ne bi vjerovao. Zato je dalje skupljao podatke.

Vrijeme je prolazilo, slika se upotpunjavala, Valentin Knez je – ne toliko zato što bi bio neumoljivo vođen svojom idejom, koliko zbog toga što su ga na to tjerala sve nova i nova otkrića – pomalo širio, razrađivao, pa čak i radikalizirao svoju viziju situacije, svoje zaključke koji su nastali iz statistike. Isprva je to činio bojažljivo, skromno, plašeći se da ne bude brzopletan i da sam pred sobom ne ispadne pretenciozan, ali su ga nova otkrića (zapravo: nove potvrde njegove osnovne misli) tjerala da u zaključcima ide sve dalje, da uopćava.

Postupno, kad se jednom posve osvjedočio u pravilnost, u matematičku preciznost u događanju zločina, počelo mu se, naravno, nametati i pitanje o značenju te pravilnosti, o njezinoj ulozi u životu grada i o njezinu značenju za njegovo funkcioniranje. I opet Valentina Kneza nije zanimalo čime je ta pravilnost uvjetovana, nego je više želio otkriti što ona sama uvjetuje, pa se nadao da će tako i njen uzrok izaći na vidjelo. Pitao se, dakle, o ulozi te pravilnosti u funkcioniranju grada kao mehanizma. I, opet isprva bojažljivo i nesigurno, a zatim sve odlučnije, sve je jasnije otkrivao da je ona golema, da je ona nešto bez čega bi – zaključio je na kraju – život bio nezamisliv.

bilješke tijekom čitanja

Valentin godinama vodi statistiku zločina

Valentin ima kontrolu nad zločinima

elementi neobjašnjivoga, fantastičnoga

Zašto Valentin ne može spriječiti zločine kad ih može predvidjeti?

Valentin je sve sigurniji u točnost svoje statistike.

Valentin prihvaća da su zločini neodvojiv dio života

Jer, razmišljao je – bez obzira na to je li nam to prirodno usađeno ili to stječemo živeći među ljudima – mi na tu pravilnost, podsvjesno, stalno računamo, na nju računaju i društvene institucije, kao pravosuđe. Pravilno i ritmičko događanje zločina omogućuje da se svijet kreće naprijed, da u njemu stvari budu logične i da se odvijaju prema očekivanju. Zločini su, s jedne strane, mogući samo u nekim, dosta velikim, razmacima, a njihovo kažnjavanje je ritmično isticanje uloge društva i njezino usađivanje u našu svijest. Remećenje toga ritma bilo bi pogubno. Jer, pravilnost u događanju zločina jednako je bitna i nužna kao izlazak sunca, kao smjena godišnjih doba. Da toga nema, bilo bi nam uskraćeno snalaženje u svijetu, sve bi pošlo naopako i bilo bi poremećeno, kao kad bi sunce izašlo na zapadu. Ritam zločina je životni ritam svakoga grada i cijeloga svijeta.

A naše podsvjesno znanje za nj spašava nas da ne padnemo kao žrtve zločina: stradavaju oni koji ritam prestanu osjećati. On je jedna od osnovnih točaka naše orijentacije.

Ipak, naravno, to ne znači da zločine ne treba sprečavati. Naprotiv, to bi baš trebalo zdušno činiti, i to je bilo ono za čime je Valentin Knez težio. Bilo je samo važno da se ne poremeti ritam, točnije, valjalo bi uspostaviti novi ritam, ritam sprečavanja zločina. Treba postići ritam u nedogađanju zločina, u njihovu pravodobnom sprečavanju i u stišavanju zločinačkih nagona, u buđenju obrambene sposobnosti, u osvježavanju veze s podsviješću koja za pravilnost znade, kod potencijalnih žrtava. U tome je Valentin Knez vidio spas: valjalo je postići ritam koji bi bio ljudskiji, a ujedno lakši i životniji, koji bi omogućio preobrazbu društva. Bilo je trenutaka kad je statističar duboko sumnjao u ostvarivost svoga projekta, ali ga je u boljim satima već vidio i ostvarena.

Rad se pomalo bližio kraju, knjiga je rasla, dokazni materijal bio je golem, i posao je već s proljeća te godine bio skoro gotov. Bližio se čas kojega se statističar pomalo i bojao, trenutak kada je projekt trebao predložiti stručnjacima, izložiti ga njihovu sudu i početi nastojati na njegovoj provedbi.

prelazak na pripovjedača u prvome licu (unutarnji monolog)

objektivno, pouzdano ili subjektivno, iskrivljeno shvaćanje zbilje?

Valentin ne smije remetiti „prirodni ritam” zločina!?

Valentinovo psihičko stanje?

povratak na pripovjedača u trećemu licu

Valentin razmišlja o ritmu sprječavanja zločina

Valentin se sprema predstaviti svoju statistiku stručnjacima



Aaron Jasinski, *Design Committee*

Film: *Tišina*

(Radheya Jegatheva, 2020.)

Za zagrijavanje

- Kako na tebe utječe tišina? Koji su mogući pozitivni, a koji negativni učinci tišine? Nastojiš li nekada dokinuti tišinu? Kako to činiš?
- Bježimo li od vlastitih misli i sami od sebe kada bježimo od tišine? Objasni. Kako možemo pobjeći od misli koje nas proganjaju?



O filmu

Kratkometražni animirani australski film *Tišina* (2020.) režirao je Radheya Jegatheva [Radeja Đegadeja]. Film je dobitnik tridesetak nagrada te je prikazan na brojnim svjetskim festivalima, a bio je i razmatran za nominaciju za *Oscara* u kategoriji kratkometražnoga animiranog filma 2021. Dobitnik je i nagrade *Grand prix* na 25. Filmskoj reviji mladeži i 13. *Four River Film Festivalu* te je dostupan na platformi *Filmska naSTAVA* (www.filmskanastava.hfs.hr).

Radheya Jegatheva rođen je 1999. u Johoru, u Maleziji, a živi u Perthu, u Australiji.



Radheya Jegatheva

Upute za gledanje filma

Prije no što započneš gledati film *Tišina*, pročitaj sljedeće smjernice. One će ti pomoći da obratiš pozornost na važne aspekte filma i da se što bolje pripremiš za njegovu analizu.

- Usmjeri pozornost na pripovjedača te odgonetni tko je pripovjedač i kako ga upoznajemo.
- Razmisli o tome što inače znači tišina, a što tišina znači u ovome filmu.
- Pokušaj zapamtiti motive koji se ponavljaju u filmu i odrediti njihovo značenje u dramaturgiji.

Sada si potpuno spreman/spremna za gledanje filma *Tišina*. Udobno se smjesti i koncentriraj kako bi mogao/mogla što bolje pratiti tijek filma prema gornjim smjernicama. Da bi što uspješnije pratio/pratila film, savjetujemo ti da vodiš bilješke. Film možeš pogledati na ovoj poveznici: bit.ly/film-tisina.

Film počinje za 3, 2, 1... Sad!

Poveznica na film:



Doživljaj filma

Nakon što si pogledao/pogledala film, komentiraj ga s kolegama iz razreda.

- Kako ti se film svidio i zašto?
- Je li film iznevjerio tvoja očekivanja? Objasni.



Analiza filma

1. Kako počinje film? Što se prvo vidi, a što čuje?
2. Kako se film kreativno koristi panoramom ili švenkom na jednostavnome motivu zviježđa na crnoj podlozi?
3. Kako se upoznaje protagonista filma?
4. Kada se prvi put u filmu pojavljuje glazba? Je li riječ o prizornoj ili neprizornoj glazbi? Objasni.
5. Kako lik astronauta opisuje svemir?
6. S obzirom na to da isti narator glumi i lik astronauta i brata, kako filmski autor naglašava da započinje bratova priča?
7. Koji lik prepričava priču o ubojstvu – brat ili astronaut?
8. Koja je simbolika tišine za vrijeme bratove priče?
9. Kako autor otkriva istinu – da je riječ o jednome liku, a ne o dvama?

panorama (švenk) – okretanje kamere oko njezine osi: okomito (gore-dolje), vodoravno (lijevo-desno) ili dijagonalno (po dijagonalni)

Istražuj, surađuj, stvaraj

- Usporedi film *Tišina* s pripovijetkom *Dobri duh Zagreba* ili s filmom *Ritam zločina* Zorana Tadića. Što im je zajedničko, a što različito?
- Pogledaj još jedan kriminalistički film prema vlastitome izboru. Usporedi ga s filmom *Tišina*.





- Dio prizora koji je u vidnome polju

- Udaljenost od predmeta promatranja – omjer prisutnosti glavnoga predmeta u izrezu kadra

- a) **detalj** (manji dio neke cjeline, predmeta ili lika (npr. oči, usta) zauzima cijeli izrez)
- b) **krupni plan** (čovjekova glava u izrezu)
- c) **blizu** (čovjekova glava i poprsje u izrezu)
- d) **polublizu** (čovjek od glave do poprsja u izrezu)
- e) **američki** (čovjek od glave do koljena)
- f) **srednji** (cijeli čovjek u izrezu)
- g) **polutotal** (veći dio ambijenta u izrezu, ali ne i cjelina)
- h) **total** (cjelina ambijenta u izrezu)



DETALJ

KRUPNI PLAN

BLIZU

POLUBLIZU

AMERIČKI

SREDNJI

POLUTOTAL

PARAMETRI KADRA

IZREZ KADRA



FILMSKI PLAN



RAKURS



STRANA PROMATRANJA



STANJE PROMATRANJA

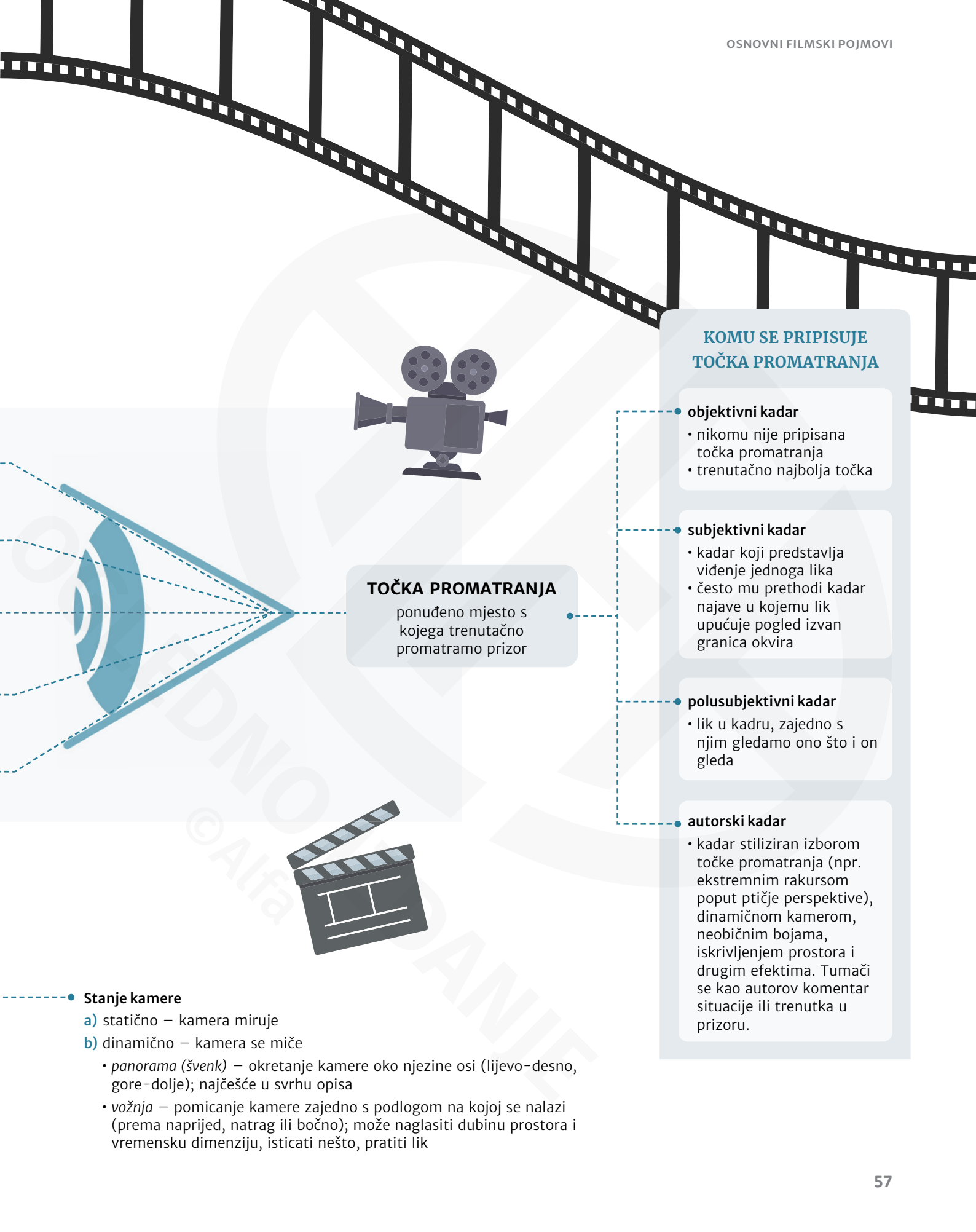


- Kut promatranja po horizontali

- a) **sprijeda** (slica)
- b) **straga** (sleđa)
- c) **pobočke** (iz poluprofila)

- Kut promatranja po vertikali

- a) **donji rakurs** – prizor promatran odozdo
- b) **gornji rakurs** – prizor promatran odozgo
- c) **normalna vizura** – promatranje u ravnini s prizorom (u razini očiju)



KOMU SE PRIPISUJE TOČKA PROMATRANJA

• objektivni kadar

- nikomu nije pripisana točka promatranja
- trenutačno najbolja točka

• subjektivni kadar

- kadar koji predstavlja viđenje jednoga lika
- često mu prethodi kadar najave u kojemu lik upućuje pogled izvan granica okvira

• polusubjektivni kadar

- lik u kadru, zajedno s njim gledamo ono što i on gleda

• autorski kadar

- kadar stiliziran izborom točke promatranja (npr. ekstremnim rakursom poput ptičje perspektive), dinamičnom kamerom, neobičnim bojama, iskrivljenjem prostora i drugim efektima. Tumači se kao autorov komentar situacije ili trenutka u prizoru.

TOČKA PROMATRANJA

ponuđeno mjesto s kojega trenutačno promatramo prizor

• Stanje kamere

a) statično – kamera miruje

b) dinamično – kamera se miče

- *panorama (švenk)* – okretanje kamere oko njezine osi (lijevo–desno, gore–dolje); najčešće u svrhu opisa
- *vožnja* – pomicanje kamere zajedno s podlogom na kojoj se nalazi (prema naprijed, natrag ili bočno); može naglasiti dubinu prostora i vremensku dimenziju, isticati nešto, pratiti lik

Jerome David Salinger,

Lovac u žitu

Za zagrijavanje

- Koje su prednosti i mane odrastanja?
- Navedi razlike između mladih i odraslih (osobine, poimanje društva, kulture i sl.). Imaju li odrasli razumijevanja za djecu i mlade i njihove probleme? Objasni.

Roman Lovac u žitu bavi se odrastanjem neprilagođenoga sedamnaestogodišnjeg mladića Holden Caulfielda. On bježi iz škole i nekoliko dana luta New Yorkom. Holdenovo pripovijedanje o tim događajima osnova je romana.

„Ako doista želite da vam pričam o sebi...”

Ako doista želite da vam pričam o sebi, prvo što ćete vjerojatno htjeti znati jest gdje sam se rodio, kakvo je bilo moje glupo djetinjstvo, čime su se bavili moji roditelji prije nego što sam došao na svijet i sve ono uobičajeno davidcopperfieldsko sranje, ali ja nekako nisam raspoložen da se upuštam u te stvari, ako već želite znati istinu. Kao prvo, sve je to strašno dosadno, a s druge strane, moji roditelji dobili bi svaki po dva živčana sloma kad bih ispričao nešto поближе o njihovu privatnom životu. Oni su vam prilično osjetljivi u tim stvarima, pogotovo moj otac. To su *dragi* ljudi, i sve – ne kažem ništa – ali su doista i preko svake mjere osjetljivi. Osim toga, nije mi ni nakraj pameti da vam sad ovdje pričam čitavu svoju prokletu autobiografiju ili nešto slično. Pričat ću vam samo o onoj ludnici kroz koju sam prošao tamo negdje oko prošlog Božića, upravo prije nego što sam poludio pa su me dofurali ovamo da se malo smirim. To je zapravo ono što sam ispričao D. B.-u, a on je moj brat. Živi u Hollywoodu. To i nije tako daleko od ovog idiotskog mjesta, pa me dolazi ovamo posjetiti gotovo svakog vikenda. On će me i odvesti kući kad me puste, možda sljedeći mjesec. Nedavno je nabavio jaguara. To je jedan od onih malih engleskih auta koji idu valjda dvije stotine milja na sat. Dao je za njih skoro četiri soma. Sad je pun love. Prije to *nije* bio. Prije je bio sasvim običan pisac, dok je bio kod kuće. Napisao je onu fantastičnu zbirku pripovijedaka *Tajna zlatna ribica*, ako za njega niste čuli. Najbolja priča u njoj bila je upravo ta »Tajna zlatna ribica«. To je priča o dječaku koji nikomu nije dopuštao ni da pogleda njegovu zlatnu ribicu zato što ju je bio kupio za vlastiti novac. Ta me je priča obarala s nogu. Sada živi u Hollywoodu, D.B., kao prostitutka. Ako postoji na svijetu nešto što mrzim, onda je to film. Nemojte ga preda mnom ni spominjati.

Mislim da će biti najbolje ako priču počnem od dana kad sam napustio Pencey Prep. Pencey Prep je škola u Agerstownu, u Pennsylvaniji. Vjerojatno ste već čuli za nju. Ako ništa drugo, vidjeli ste zasigurno njezine reklamne oglase. Ti oglasi izlaze možda u tisuću raznih časopisa i na njima je uvijek neki strašan tip na konju koji preskakuje ogradu. Kao da se u Penceyju ne radi ništa, samo se po čitav božji dan igra polo. Ja nikad, doista nikad nisam vidio konja čak ni *blizu* tog mjesta. A ispod slike s tipom na konju piše: »Od 1888. godine prekaljujemo dječake u čvrste, karakterne, inteligentne mlade ljude.« Hrana za ptičice.

U Penceyju nikoga ne *prekaljuju* ni za dlaku više nego u bilo kojoj drugoj školi. Osim toga, ja tamo nisam sreo nikoga tko bi bio karakteran ili inteligentan. Možda samo dvojicu, ako i toliko. A oni su po svoj prilici takvi i *došli* u Pencey.



davidcopperfieldsko sranje – pripovjedač aludira na poznati odgojni roman Charlesa Dickensa *David Copperfield*



Fokus na tekst

1. Komu se pripovjedač obraća? Objasni kako doživljavaš tako oblikovan književni tekst.
2. U kojemu se licu javlja pripovjedač? Je li pripovjedač subjektivan ili objektivan u svojem pripovijedanju? Argumentiraj svoj odgovor.
3. Što doznaješ o pripovjedaču?
4. Što pripovjedač kritizira?
5. Komentiraj pripovjedačev jezik i obilježja njegova govora:
 - Opiši obilježja razgovornoga stila.
 - Izdvoji primjer pretjerivanja (hiperbole).
 - Navedi kakav dojam na čitatelja ostavlja takav stil.

Odlazak iz škole

Holdena su izbacili iz privatne škole Pency Prep jer nije položio nijedan predmet osim Engleskoga.

Kad sam bio potpuno spreman poći, kad sam spremio kofere, i sve, zastao sam na nekoliko trenutaka pokraj stubišta da bacim posljednji pogled na hodnik. Gotovo sam plakao. Ne znam zašto. Nabio sam na glavu onu crvenu lovačku kapu i okrenuo štitnik nazad, kako mi se najviše sviđalo, a onda sam dreknuo najjače što sam mogao:

– Spavajte čvrsto, kreteni! – Kladim se da sam probudio sve hulje na cijelom katu. A onda sam izjurio van. Neki idiot prosuo je po stubištu ljske od kikirikija i vraški je malo nedostajalo pa da polomim svoj ljudi vrat.



hulja – ništarija, bijednik

2. U RITMU RIJEČI (UVOD U LIRIKU)

Riječi kao znakovi	75
Jednoznačnost i višeznačnost riječi	80
Rječnički članak	85
Poezija – što je to?	90
Dobriša Cesarić, <i>Krik</i>	97
Domoljubna i ljubavna poezija	104
Veličanje života i prirode: ditiramb.....	107
Tradicionalni lirski oblici: ditiramb	132
Lirika (sinteza)	111
Projekt: <i>Poezija i stilske figure u medijima i popularnoj kulturi</i>	111
Stilske figure (stilska izražajna sredstva)	112



Poezija – što je to?

Za zagrijavanje

- Pozorno pročitaj sljedeći tekst (ako želiš, možeš to učiniti i naglas), a potom odgovori na pitanja koja slijede.

En ten tini
sava raka tini
sava raka tika taka
bija baja buf
trif traf truf...

- Kakav dojam na tebe ostavljaju gornji stihovi?
- Što oni znače, koji im je smisao?
- Može li se ovaj tekst smatrati pjesmom? Objasni.

U rječniku se riječ *poezija* u svom osnovnom značenju izjednačava s riječju *pjesništvo*, dok u prenesenome značenju označava 'nešto što snažno i lijepo djeluje na osjećaje i maštu'.

poetičan – koji je sklon poeziji, koji ima pjesničku osjećajnost; zanosan

Poezija, uz navedeno, podrazumijeva sva književna djela koja su napisana u stihovima. Jedan od triju temeljnih književnih rodova koji se najčešće dovodi u vezu s poezijom jest **lirika**, a poetski tekstovi koji mu pripadaju nazivaju se **lirske pjesme**

književni rod – velika skupina književnih djela razvrstanih prema nekim zajedničkim obilježjima

Nastojeći odgovoriti na pitanja uz tekst *En ten tini*, mogao/mogla si uočiti jednu od temeljnih osobitosti poetskih lirskih tekstova – odsustvo (očitoga) smisla ne znači ujedno i da je riječ o besmislici, odnosno da tekst nema sadržaja (značenja) koji prenosi. Štoviše, iako je pojedinačnim izrazima teško ili nemoguće pridružiti jasna i poznata značenja – glasovi, riječi i njihova kombinacija djeluju na primatelja stvarajući određeni **ugodač**, prenoseći određeno **raspoloženje** i izazivajući određene **osjećaje**. Upravo je to jedan od temeljnih načina na koji poetski tekst to čini, na koji komunicira s primateljem, odnosno ostvaruje svoje značenje.

Zvuk, ritam, melodija

- Pročitaj naglas sljedeće tekstove (ili poslušaj drugoga kako ih čita) i pokušaj pritom uživati. Pokušaj zatim ustanoviti na koji se način značenje tekstova obogaćuje tim aktivnostima, odnosno zvukovnom komponentnom pjesme.

...tema prastara, stil bez maskara,
rime paprene ka papar s Madagaskara,
rime vatrene ka vatre kratera,
svit je kolo Pratera u oku Big Brothera...

(TBF, *Uvik kontra*)



Prater – jedan od najpoznatijih i najvećih zabavnih parkova u Beču, znamenit po golemu kotaču s gondolama; **Big Brother** (Veliki Brat) – prema liku iz romana G. Orwella 1984. – onaj koji sve nadzire i ima kontrolu nad svima

Srdžbu mi, boginjo, pjevaj Ahileja, Peleju sina
Pogubnu kojano zada Ahejcima tisuću jada...

(Homer, *Ilijada*)



Pelej – Ahilejev otac, vladar u grčkoj pokrajini Tesaliji; **Ahejci** – drugi naziv za stare Grke

(...) Kajti: kak bi bilo da nebi nekak bilo,
ne bi bilo nikak, ni tak kak je bilo.

Ar je navek bilo da je nekak bilo,
kaj je bilo, a je ne, kaj neje nikak bilo.

Tak i vezda bude da nekak vre bude
kak biti bude bilo da bi biti bilo. (...)

(Miroslav Krleža, *Khevenhiller*)

U prozore i vratnice
lupa bura tmurnih ura;
držću male dvokatnice
Bura. Bura. Bura. Bura.
(...)

(Tin Ujević, *Bura na Braču*)

Nekad je pisanje
značilo
izlazak iz tunela
i ukinulo je satove
dan jučerašnji
sutrašnji
odvelo nas na obale mora
kojeg nema u stanu
u kući
u gradu (...)

(Irena Vrkljan, *Nekad*)

Najlakše je kad pitaju me
Koliko i kako ja nju volim jako
Samo jedna riječ bi bila to
Neopisivo

(Zaprešić Boys, *Neopisivo*)



Fokus na tekst

1. Odaberi tekst koji ti najbolje zvuči. Obrazloži svoj odabir.
2. Što te je potaknulo da pjesmu ili njezin dio pročitaš upravo na način na koji si to učinio/učinila? Objasni na konkretnome primjeru kako se u njemu ostvaruje zvukovna komponenta pjesme (zvuk, ritam, melodija).
3. Razumiješ li svaku riječ iz gornjih tekstova? Argumentiraj je li poznavanje značenja svih pojedinačnih riječi nužno da bi se tekst doživio i razumio.

Dobriša Cesarić, *Krik*

Za zagrijavanje

- Kako, prema tvom mišljenju, nastaje lirska pjesma? Iz čega pjesnik crpi inspiraciju za pisanje pjesme? Zašto se pjesnik odlučuje napisati pjesmu?
- Prisjeti se motiva *krika* u umjetničkim djelima ili medijima s kojima se susrećeš (filmovima, videozapisima, popularnoj glazbi, slikama...). Pokušaj pronaći vezu između umjetničkoga djela i krika.

Za razliku od nekih drugih pjesnika, za Dobrišu Cesarića kaže se da čitatelj u njegovim pjesmama lako „osjeti svoje vlastito iskustvo“, stoga pokušajmo prići njegovu pjesničkom tekstu!

► Pročitaj pjesmu *Krik* ili poslušaj njezino kazivanje.

Dobriša Cesarić

Krik

Čitavog dana bol mi buja,
Zamjetljiv tek u glasu tihom,
Al dođe noć, i razlije se –
I najedanput kriknem stihom.

Zavrisnuvši svoj vrisak u svijet
Da uokolo traži jeku,
Razdijelio sam svoje srce
Med braću neznanu, daleku.

I krik moj luta, luta, luta,
A kada srodno srce prene,
Da l' ono sluti da je pušten
Iz noći mučne, probdivene?

(*Lirika*, Zagreb, 1931. – iz ciklusa *Vidici srca*)



buja – od glagola bujati ('naglo se razvijati, rasti, nadolaziti ili jačati'); *med* – (prijedlog) među; *prene* – od glagola prenuti ('iznenaditi koga tako da se trgne'); *probdivene* – od glagola probdjeti ('budan provesti vrijeme predviđeno za spavanje', npr. probdjevane noći)



Fokus na tekst

1. Izreci ili zapiši svoje prve dojmove o ovome pjesničkom tekstu.
2. Usporedi svoja očekivanja prije i poslije slušanja/čitavanja pjesme. Navedi imaš li dojam da si pjesmu razumio/razumjela.

Važnost naslova književnoga djela

- » Promisli zašto se autor odlučio svoju pjesmu nasloviti *Krik*.
- » Objasni kakav dojam donosi riječ *krik* svojim izrazom i sadržajem, tj. zvučanjem i značenjem.

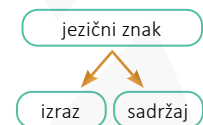
Interpretacija lirske pjesme započinje već tumačenjem naslova, koji ima izuzetno važno mjesto u svakome književnom djelu, a posebice u lirici. Budući da je u lirici osobito važan i izraz riječi (glasovi, slogovi), pročitaj li još jednom naglas naslov pjesme, primijetit ćeš da je Cesarić već izborom naslova ostvario zvukovnu stilsku figuru, i to ponavljanjem glasa *k*:

Krik

aliteracija – ponavljanje istih suglasnika ili suglasničkih skupina u riječi, stihu ili rečenici radi postizanja zvukovnoga ugođaja

- » Objasni što se postiže tom stilskom figurom.

U književnome jeziku, a posebice pjesničkome jeziku, važno je uočiti i **izraz** odabrane riječi, tj. njezin glasovni sastav, kao i njezin **sadržaj**, tj. njezino značenje.



Naslovom pjesnik često želi izdvojiti neku ključnu riječ u svojoj pjesmi, stoga treba pomno pratiti motiv krika u Cesarićevoj lirskoj pjesmi.

Važno je naglasiti da svaki čitatelj može ponuditi svoju vlastitu interpretaciju, tj. može početi analizirati pjesmu iz različitih perspektiva. Međutim, kao i za svaku stručniju prosudbu, potrebno je poznavati stručne pojmove koji će poslužiti kao „alat“ za obradu teksta. Upravo je s tom svrhom i nastala **teorija književnosti**. I, naravno, što su nam književnoteorijski pojmovi jasniji i što ih više poznajemo, naša je interpretacija kvalitetnija.

Vanjska kompozicija

Neki će interpretatori započeti s **vanjskom kompozicijom** lirske pjesme, koja u prvi plan postavlja pitanje *Od kojih se dijelova sastoji cjelina?*, tj. od čega se pjesma sastoji.

- » Promotri grafički ustroj pjesme *Krik* pa zaključi kako je organizirana, odnosno od čega se sve sastoji.

kompozicija (lat. *compositio*: sastavljanje) – način na koji je što složeno, sastavljeno; spoj, sastavak, slaganje; suodnos pojedinih dijelova čega

Otkrivamo da se lirska pjesma *Krik* sastoji od triju **strofa** ili **kitica**.

Otkrivamo potom da sve tri strofe imaju četiri **stih**a.

Znaš li književnoteorijske nazive za ovu vrstu strofe?

vrsta strofe: **katren** (četverostih)

Uočimo li da se pjesnik odlučio za ujednačene strofe, sljedeći je korak provjeriti jesu li i stihovi u lirskoj pjesmi ujednačeni, odnosno imaju li jednak broj slogova.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Či	ta	vog	da	na	bol	mi	bu	ja

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Za	mjet	ljiv	tek	u	gla	su	ti	hom

Znaš li književnoteorijski naziv za ovu vrstu stiha?

Ako zaključimo da su u lirskoj pjesmi ujednačene i strofe i stihovi, koji je naš sljedeći korak? Analizirati **rimu**, tj. glasovno podudaranje (najčešće) na kraju stihova.

► Kako je raspoređena rima u prvoj strofi?

Čitavog dana bol mi buja,	a
Zamjetljiv tek u glasu tihom ,	b
Al dođe noć, i razlije se –	a
I najedanput kriknem stihom .	b

Vrsta su rime prema rasporedu rimovanih riječi:

- parna (aabb),
- ukrštena (abab),
- obgrljena (abba),
- isprekidana (abcb).

► Kako je raspoređena rima u drugoj i trećoj strofi?



Pitaj se još

1. Zaključi na temelju dosadašnje analize što se ostvaruje ovakvom vanjskom kompozicijom pjesme.
2. Jesi li uočio/uočila sve dijelove vanjske kompozicije pri prvome čitanju pjesme?
3. Odredi kakav dojam u čitatelja izaziva ovakva vanjska kompozicija pjesme.

Unutarnja kompozicija

Neki *interpretatori* najprije se bave **unutarnjom kompozicijom** lirske pjesme pokušavajući otkriti kojim se manjim tematskim jedinicama – **motivima** – gradi veća cjelina pjesme – njezina **tema**. Budući da je u lirici *naglašena osjećajnost*, također je važno otkriti kojim osjetilima pjesnik predstavlja motive, što teorija književnosti naziva, kao što ti je već poznato, **pjesničkim slikama**. Važnost pjesničkoga jezika uočava se u njegovoj stilskoj obilježenosti, točnije u upotrebi **stilskih figura** i njihovoj funkciji.

Podsjećamo da je za dobro tumačenje književnoga teksta ključno pitati se **zašto** se (zbog čega), **s kojom namjerom** (radi čega) i sl. upotrebljava određena stilska figura, čime se određuje njezina **uloga u značenju pjesme u cjelini**.

► Za početak je najbolje početi od prve strofe. Pročitaj pa je analiziraj i interpretiraj s pomoću vođenih pitanja.

Kojim dvama motivima započinje pjesma?
Koju stilsku figuru prepoznaješ u spoju riječi *čitavog dana*?
Što znači da *bol buja*?
Razmisli o zvučanju ovih spojeva riječi (*čitavog dana, bol buja*).
Što se postiže ovim stilskim figurama?

Koji se novi motiv pojavljuje u ovome stihu?
Koju stilsku figuru prepoznaješ u spoju riječi *glasu tihom*?
Koja se riječ želi naglasiti obilježenim redom riječi (*glasu tihom* umjesto *tihom glasu*)?

Čitavog dana bol mi buja,

Zamjetljiv tek u glasu tihom,

Al dođe noć, i razlije se –

I najedanput kriknem stihom.

Kojom riječju započinje treći stih i koja je njezina uloga?
Koji se novi motiv pojavljuje u ovome stihu?
Koju stilsku figuru, osim inverzije, uočavaš u spoju riječi (*dođe noć*) i što se njome postiže?
Što se *razlije*? Noć, glas ili bol?

Kakvu je promjenu u dinamici cijele strofe donio ovaj stih?
Tko *krikne stihom*?
Objasni značenje spoja riječi *kriknem stihom*?
Poveži glagol iz četvrtoga stiha s naslovom pjesme.
Usporedi glagol *kriknem* s *glasom tihim*. Kakva pitanja ili misli tebi padaju na pamet?

epitet – pridjev koji se dodaje imenici radi naglašavanja pojedinoga svojstva s ciljem da se izraz učini snažnijim, uvjerljivijim, slikovitijim.

asonanca (asonancija) – ponavljanje istih samoglasnika u riječi, stihu ili rečenici radi postizanja zvukovnoga ugođaja

inverzija – poredak riječi ili rečenica obrnut od gramatičkoga (uobičajenoga), čime se naglašavaju pojedine riječi i njihova značenja te se postiže ritmičnost

personifikacija – pridavanje ljudskih osobina, misli, osjećaja i ponašanja kakvu predmetu, pojavi, apstrakciji, biljci ili životinji; oljuđivanje



Gabrijel Stupica, *Autoportret* (MSU, Zagreb)



Fokus na tekst

1. Objasni svojim riječima prvu strofu.
2. Uoči pjesničke slike i prepoznaj s kojim su osjetilom povezane.
3. Izdvoji suprotnosti (antiteze) na kojima je izgrađena cijela strofa.
4. Poveži unutarnju kompoziciju prve strofe s njezinom vanjskom kompozicijom.
5. Opiši svoje dojmove nakon interpretacije prve strofe.
6. Kada bi trebao/trebala odrediti tko je u prvoj strofi u središtu (pošiljatelj poruke, poslana poruka ili primatelj poruke), što bi odgovorio/odgovorila? Objasni svoj odgovor.

Pjesnik svoje osjećaje pretače u pjesničke slike koje u čitatelju pobuđuju različite osjete (doživljaje) nastale prilikom susreta s lirskim tekstom.

antiteza – izražavanje suprotnosti na raznim jezičnim razinama suprotstavljanjem pojedinih riječi, rečenica ili većih dijelova teksta.

Domoljubna i ljubavna poezija

Za zagrijavanje

- U kojemu se mediju najčešće susrećeš s pjesmama? Koje tematske vrste pjesama osobito voliš?
- Prisjeti se koja je bila posljednja domoljubna, a koja ljubavna pjesma koju si čuo/čula.

O domu i ljubavi

► Pročitaj sljedeću pjesmu Mirka Slatkoga, a zatim odgovori na pitanja.

Mirko Slatki

1991.

Još ne tako davno
kročio si ovom zemljom
koja ti je život dala
Još ne tako davno
smijao si se
pod ovim suncem
koje je pozlačivalo tvoje njive
Još ne tako davno
bili su žuljevi na tvojim rukama
dok si hodao tek načetom brazdom

A sad
spavaj mirno
u utočištu
koje ti tvoja voljena zemlja daje

Spavaj mirno
nad tobom su budne
tek iskopane oči
Majke Hrvatske

(*Neka riječi govore*, 2021.)



**Fokus na tekst**

1. Jednom riječju iskaži svoj dojam nakon čitanja/slušanja pjesme. Obrazloži ga.
2. U kojemu je licu pisana pjesma? Komu se to lirski subjekt obraća?
3. Izdvoji jednu vidnu pjesničku sliku koja opisuje prirodu i jednu koja opisuje čovjeka koji je središnji lik ove pjesme.
4. Koje se riječi ponavljaju i gdje? Kako se naziva ta stilska figura? Što se njome postiže u pjesmi?
5. Objasni doslovno značenje stihova *A sad / spavaj mirno / u utočištu / koje ti tvoja voljena zemlja daje*. Zašto pjesnik izbjegava doslovno pisanje o takvu raspletu?
6. Objasni dva moguća značenja zemlje u pjesmi i potkrijepi ih primjerom.

ponavljanje –
višestruko pojavljivanje
istih riječi kojima
se postiže njihovo
naglašavanje te
ritmičnost iskaza

eufemizam –
ublažavanje izraza
za nešto neugodno,
nepovoljno ili loše

Kad srce kaže „da”...

► Pročitaj sljedeće dvije pjesme pa odgovori na pitanja.

Hiljson Mandela i Miach

Anđeo

[Refren: Hiljson Mandela]

Daj da se nađemo, izgubljeno – nađeno
To tvoje tijelo građeno je Michelangelo
Dođi mi kad je noć, plešimo zajedno
Ma, ti si pala sa neba meni kô anđeo

[Refren: Hiljson Mandela]

Ti, ti, ti, ti si, ti si ta
Sve je zapisano u misli-mislima
Zbog tebe više nisam isti, isti ja
A vratit' se na staro – nemoguća misija (Woah-oah)

[Strofa 1: Miach]

Ma kakvi snovi? Tvoje ime opet pali mi fon
Propušteni poziv jer sram me priznat', fali mi to
Pa šta ti misliš, da bi javila se naivno?
Da mi opet kažeš da zbog mene mijenjaš dan i noć
Do kasno (Nešto me hipnotizira)
Konstatno (Ti hodaš mi po mislima)
Nonšalantno (Jesi li ili nisi taj?)
Je l' to početak ili kraj? Yeah-yeah

[Refren: Hiljson Mandela]

[Strofa 2: Hiljson Mandela]

U klubu duh je, je
Zbog tebe lud, bejbe
Gledam u tebe kô da upô sam u raj – Eden
Tvoj samuraj riješi problem kad je najteže
Ja ne znam kud bez tebe
Vrtim se u krug i samo znam, znam, znam P
ovezani smo kô WLAN, LAN, LAN
Ma vjeruj mi nije me sram, sram, sram
Da ti kažem sve što osjećam

[Predrefren: Miach]

[Refren: Hiljson Mandela]



Michelangelo – Michelangelo Buonarrotti, talijanski renesansni kipar, slikar, graditelj i pjesnik; **Eden** – rajski vrt; **samuraj** – pripadnik viteške klase koja je vladala Japanom

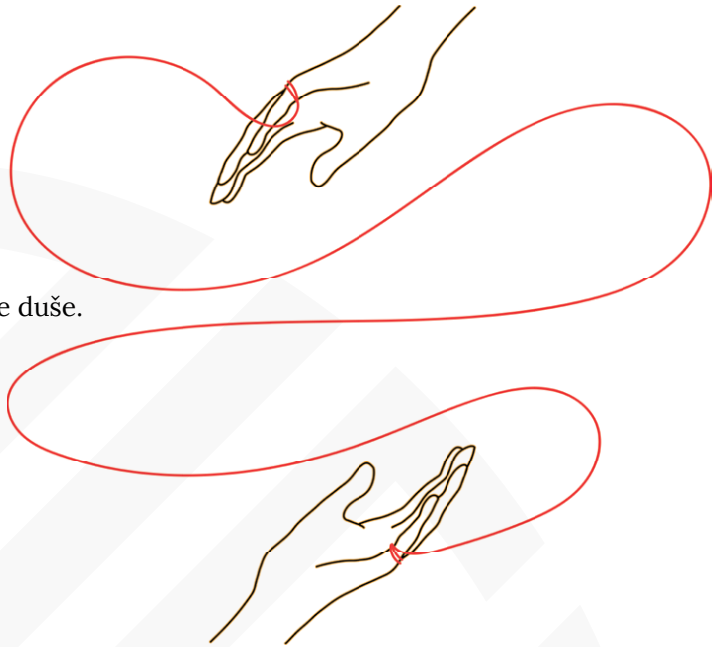


Miach i Hiljson Mandela (YT: yem)

Antun Branko Šimić

Mi smo se sreli

Mi smo se sreli na ovoj zvijezdi što se zove Zemlja.
 Naš put kroz vrijeme u ovaj čas (čas svijetli kao cilj)
 stoji za nama dalek, gotovo beskrajan,
 da smo već zaboravili naš početak odakle smo pošli.
 Sada stoji ruka u ruci, pogled u pogledu.
 Kroz naše ruke, i kroz naše poglede zagrlile su se naše duše.
 O kada se opet rastanemo i pođemo na naše
 tajne puteve kroz beskraj,
 na kojoj ćemo se opet sresti zvijezdi?
 I hoće li pri novom susretu opet naše duše zadrhtati
 u tamnom sjećanju da bijasmo nekada ljudi
 koji su se nekada ljubili na nekoj zvijezdi
 što se zove Zemlja?



Fokus na tekst

1. Koja pjesma pripada tradicionalnoj, a koja popularnoj kulturi? Obrazloži svoj zaključak.
2. Iz svake pjesme izdvoji dva motiva iz područja nebeskoga svijeta ili nebeskih bića.
3. Izdvoji iz pjesme *Anđeo* barem jedan motiv iz povijesti umjetnosti, suvremene tehnologije i biblijske kulture. Objasni kako u pjesmi funkcioniraju kombinacije motiva iz visoke i popularne kulture. Jesu li ti motivi izabrani nasumično, zbog značenja ili zbog zvukovna sloja pjesme? Obrazloži.
4. Koji stih u pjesmi *Anđeo* sugerira da djevojka i mladić više ne mogu jedno bez drugoga? Pronađi stih sa sličnom porukom o zaljubljenim dušama u Šimićevoj pjesmi *Mi smo se sreli*.



Istražuj, surađuj, stvaraj

- Izaberi jednu suvremenu domoljubnu pjesmu iz područja popularne kulture (primjerice s motivima sportskoga zajedništva). Odredi njezinu temu, izdvoji osnovne motive i objasni kako utječe na domoljubne osjećaje.
- Napravite antologiju najdraže ljubavne poezije svojega razreda. Ukasite razredni pano stihovima svojih omiljenih ljubavnih pjesama.

Veličanje života i prirode: ditiramb

Za zagrijavanje

- Pročitaj i poslušaj (bit.ly/galeb-i-ja) pjesmu *Galeb i ja* Olivera Dragojevića.

Oliver Dragojević

Galeb i ja

Lipo li je, lipo li je
Na lažini suvoj ležat
Na osami blizu mora
Nad pučinom tebe gledat
Ah-ah, moj galebe

Tebe gledat, s tobom letit
Povrh svega nimat straja
I prkosit svakoj buri
I neveri ča sve vaja
Ah-ah, moj galebe

(...)

Na osami blizu mora
Dok se sunce zemlji smije
Slušan tebe kako kličeš
Lipo mi je, lipo mi je
Moj galebe

(Zdenko Runjić / Tomislav Zuppa)

Uglazbljena inačica
pjesme *Galeb i ja*:



lažina – nakupljena suha morska trava na pješčanoj obali; **pučina** – otvoreno more, nepregledna morska površina; **straj** – strah; **nevera** – oluja; **klicati** – radosno uzvikivati

- Kakav dojam ostavljaju na tebe dijelovi pjesme *Galeb i ja*? Kakvo ti raspoloženje pobuđuju?
- Komu se lirski subjekt u pjesmi obraća? Što mu galeb predstavlja?
- Izdvoji iz pjesme motive iz prirode, a potom objasni kako se u njoj veliča život i sama priroda? Objasni značenje personifikacije i metafore upotrijebljene u posljednjoj strofi.

Pjesma *Galeb i ja* pripada popularnoj kulturi, a u njoj se slave motivi iz prirode, ljepota prirode i života. Lirski je subjekt očaran prirodom i njezinim blagodatima, a osobito ljepotom mora i njegovim prostranstvom, kao i dominantnim motivom pjesme – galebom, njegovim slobodnim letom i klicanjem. U nastavku ćeš saznati kako se priroda i život slave u tradicionalnoj lirskoj pjesmi.

Vladimir Nazor, Cvrčak

Za zagrijavanje

- Promotri fotografiju desno. Kakve osjećaje u tebi pobuđuje?
- Zamisli da se nalaziš u prikazanoj šumi. Pokušaj aktivirati svoja osjetila pa odgovori što sve vidiš, kakve zvukove čuješ, kakve mirise osjećaš, što možeš osjetiti dodirrom.

I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče
Svoj trohej zaglušljivi, svoj zvučni, teški jamb...
Podne je. – Kao voda tišinom razl'jeva se.
Sunčani ditiramb.

I pjeva: „Ja sam danas ispio sunce plamno.
I žilice su moje nabrekle ko potoci.
U utrobi se mojoj ljuljuška more tamno.
Na leđima mi šuma, što nagli trgnu srh.
Dv'je st'jene, dva obronka postaše moji boci,
A glava – gorski vrh.”

I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče,
Dok sunce s neba lije na zemlju žar i plam:
„Zemniče, ja sam himna što bruji za oltarom,
Dok šuti gordi hram.
... Izadi! – Što se kriješ pod krošnjom, u rupama?
Na kamu puž se sunča, na travi grije crv!
Rominja s vedra neba ko kiša od iskara
Sunčana sveta krv.
... Izadi – ti, koj' niknu iz zuba ljuta zmaja,
Da budeš grm što gori, luk napet, plamen mač,
Al raznježi ti dušu milinje cvjetnog maja,
Al omekša ti srce jesenjih voda plač.
... Zaprznio te mrak,
Po zemlji sipaš zuč.
A tebe zemlja rodi da budeš čil i jak,
Da nosiš u njedrima radosti zlatni ključ.
... Ja gutam žar sunčani.
I osjećam u sebi, gdje struje šumne r'jeke,
Šumore zelen-luzi svjetlošću obasjani,
Klokoće vrelo, more pjeni se i krkoči,
Modri se grožđe, i zri bobulja sure smreke,
Niz bor se smola toči.
... Zemniče, ja sam pjan.
Oh, sunca, sunca, sunca.
Još led mi noge trni,
Pred očma još se crni
Odurni zimski san.”

I cvrči bez prekida, šiba teškim ritmom
Goleti ugrijane, lug mrtvi, sparni zrak.
Trepeće oštra pjesma ko vjetra na krilima
Dugačak svilen trak.

I pjeva: „Slava zemlji i suncu i talasu!
Dajte mi kaplju rose na kori jasenovoj,
I kaplju žuta soka na bobi na smrekovoj.
Al velju snagu novu podajte mome glasu.”
... Sunčeve žice idu od neba pa do zemlje,
Napete kao strune. Golema harfa sja.
Mnogo je ruku dira. – Nebesa zabrujaše,
I sluša zemlja sva.

Mir je na vodi, muk je u docu i luzima,
Al čujem velje srce, gdje kuca sred dubine:
Bojiš se, zemljo majko, da onim pod prstima
Ne zamre pjev sunčani, žica se ne prekine.

... Zemniče, čuješ poj?
Šumi ko srebrn-more,
Zuji ko pčelâ roj.

I pjeva: „Sv'jet je lijep, a život dar je s neba,
Al žeda nek ti bude velika, ljuta glad.
Pa gutaj vatru moju i siši ml'jeko moje,
I bit ćeš sveder mlad.

... Oh, sunca, sunca, sunca!

I vonja sa doline
I vjetra sa vrhunca!
... Zemniče, ja sam pjan.
Gle, iza žbuna viri,
Pomamnu pjesmu sviri
Na fruli nagi Pan.”

I cvrči, cvrči cvrčak na čvoru crne smrče
Svoj trohej zaglušljivi, svoj zvučni, teški jamb.
Podne je. – Kao voda tišinom razl'jeva se
Sunčani ditiramb.

(Lirika, 1910.)



3. KOJA JE TVOJA PRIČA? (UVOD U EPIKU)

Pripovijedanje i pripovjedni tekstovi	115
Književnoumjetnički stil	120
Uvod u književne priče	125
Etgar Keret, Priča o vozaču autobusa koji je htio biti bog (suvremena kratka priča)	134
Opisivanje i opisni tekstovi	138
George Orwell, Životinjska farma	144
Epika (sinteza)	152



Pripovijedanje i pripovjedni tekstovi

Za zagrijavanje

- Jesi li ikada slušao/slušala nečiju priču koja je u potpunosti zaokupila tvoju pozornost? Ukratko je naglas prepričaj.
- Zašto ljudi imaju potrebu pričati o događajima i s njima povezanim doživljajima iz svakodnevnoga života ili prepričavati poslušano, pročitano, pogledano? Objasni kada to čine iz osobnih, a kada iz društvenih razloga?
- Dokaži da je priči koju si izdvojio/izdvojila, kao i njezinu prepričavanju, temeljno obilježje izlaganje događaja ili možda zbivanja u prirodi u nekome vremenskom slijedu.



U ovoj ćeš se udžbeničkoj jedinici baviti postupkom pismenoga ili usmenoga iznošenja događaja ili zbivanja u prirodi i s njima povezanih doživljaja u nekome vremenskom i uzročno-posljedičnome slijedu, koje se naziva **pripovijedanje (naracija)**.

Tri podvrste pripovijedanja – **pričanje, prepričavanje i izvješćivanje** – vrlo su prisutni u životu svakoga od nas, bez obzira na to čime se bavimo i koje interese imamo.



Pitaj se još

1. Pročitaj sljedeće motive, a potom odgovori na pitanja koja slijede.
Ključne riječi: *stopiranje, djevojka, vozač, Aleja Bologne, automobil, putovanje, nepoznato odredište, tetovaža tarantule, lipanjska noć, cesta, plave oči, suze.*
2. U kojoj vrsti govorenoga ili pisanoga teksta očekuješ da će se pojaviti navedeni motivi? Objasni.

» U nastavku pročitaj tri teksta nastala pripovijedanjem.

Dorta Jagić

S tetovažom nisi sam

(...)

Sjećam se, toga dana kad me pokupio kraj ceste, nad gradom je sjala prašna lipanjska noć i nije mi se nikamo u životu žurilo. Ni u planine ni na more ni u grotlo vulkana. S crnom mašnicom u kosi stopirala sam kraj ugibališta na prostranoj Aleji Bologne iz čistog hira, iz nejasne djevojačke čežnje. A ta me čežnja činila neobično nevidljivom. Možda zbog debele knjige u platnenoj torbici. Od svih samotnih vozača na svijetu, samo se taj visoki vitez s tetovažom tarantule zaustavio kraj moje ruke s palcem. Baš kao da ga je cesta stvarala puna dva sata samo za mene. Lik drumskog ratnika iz kvarta. Gusto pjegav, plav i malo je previše mirisao na američke filmove ceste. Udobno sam sjela na sic kao na mjesečevu površinu. Popravila kosu. Mislim da me nije ni pogledao. Frknuo je čik kroz prozor i pitao me do kuda idem. Šutjela sam gledajući sa strane u njegove modre, ponoćne oči. Oči kao glavni grad svijeta. Ma idemo bilo gdje, u Škotsku, ne pitaj, samo vozi. Nisam znala da oči mogu biti tako muški izluzane, izlubljenе, da je samo očima prešao milijune kilometara! Navodno muškarci ne plaču, pogotovo ne vozači kamiona, a ovaj je plakao bez ikakve tuge, kao beskrajno zgarište...

1.

Prepričani ulomak kratke priče Dorte Jagić *S tetovažom nisi sam*

Jedne je noći u lipnju djevojka s crnom mašnicom u kosi i debelom knjigom u platnenoj torbici dva sata, bez posebnoga cilja, stopirala na ugibalištu Avenije Bologna. Zaustavio se vozač s tetovažom tarantule, gustih pjega i plave kose. Nakon što je sjela u kamion, popravila je frizuru, a on, i ne pogledavši je, bacio je čik kroz prozor i pitao je do kuda ide. Nakon pokojeg trenutka šutnje odgovorila mu je da mogu ići bilo kamo. U njegovim je plavim očima vidjela neku skrivenu duboku tugu.

Radovi na prometnoj zagrebačkoj cesti završeni su prije roka: Evo kako izgleda iz zraka

Radovi na Aleji Bologne završeni su prije roka, pohvalili su se iz Grada Zagreba.

Piše **M. O.**, 26. srpnja 2024. @ 21:44

Iz Grada Zagreba pohvalili su se zbog završetka radova na Aleji Bologne, i to prije roka.

„Zahvaljujući vrijednim radnicima Zagrebačkih cesta, radovi na uređenju Aleje grada Bologne od Ulice Prigornica do Ulice Velimira Škorpika završeni su prije roka!”, pohvalili su se na svojoj Facebook stranici. Aleja je otvorena u punome profilu u petak ujutro, dodali su.

Zahvat je koštao 580 tisuća eura, a sanirano je 7000 m² dotrajalog asfaltnog zastora. Iz Grada su poručili da je ovime „značajno povećana sigurnost prometa na jednoj od najprometnijih gradskih prometnica”.



(Izvor: Dnevnik.hr)



Fokus na tekst

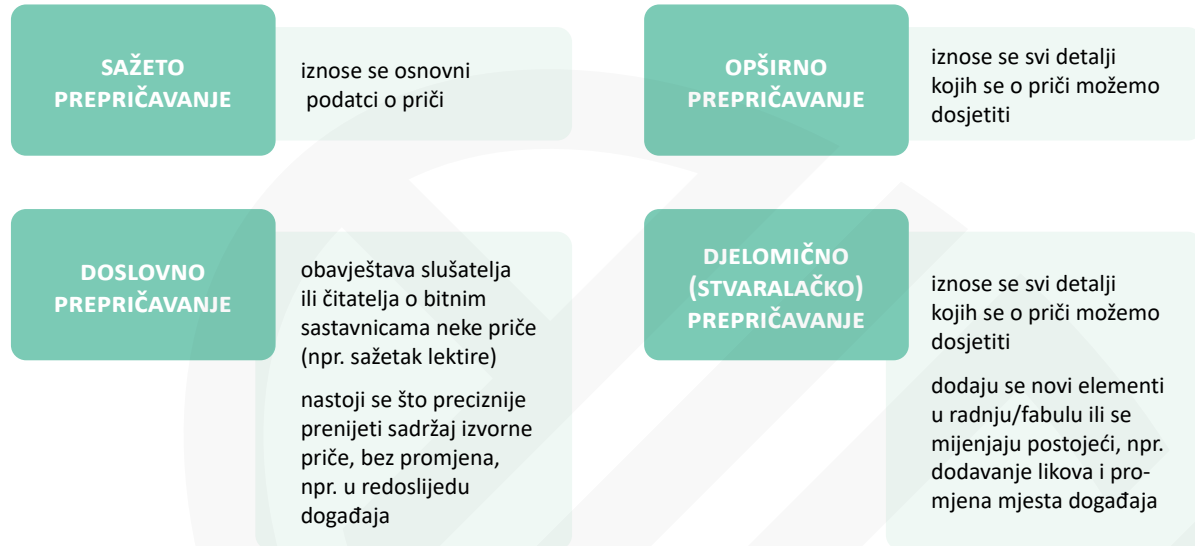
1. Dokaži na temelju definicije pripovijedanja iz uvoda ove udžbeničke jedinice da se svaki od pročitanih tekstova može smatrati primjerom pripovijedanja.
2. Što je kao izvor za pisanje moglo poslužiti autorici kratke priče, a što je kao izvor poslužilo za prepričavanje teksta? Zaključi na temelju odgovora koje je temeljno razlikovno obilježje između pričanja i prepričavanja.
3. Sada usporedi ulomak kratke priče s novinskom viješću s obzirom na način iznošenja događaja. U čemu se razlikuju?
4. Čime se u novinskoj vijesti postiže objektivnost?

Obilježja triju vrsta pripovijedanja

- 1) **pričanje** – stvaranje priče, odnosno fabule na temelju zamišljanja ili stvarnoga događaja. Oblikuje se izvorna građa, stvarna ili zamišljena, vlastitim (individualnim) stilom. Može biti u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Pripovjedni tekstovi koji nastaju kao rezultat pričanja jesu, npr.: **kratka priča, novela, pripovijetka, roman, drama, romansirana biografija, romansirana autobiografija.**

2) preporučavanje – reprodukcija pročitane, odslušane ili odgledane priče; ponavljanje fabule koja je pročitana. Oblikuje se preuzeta građa. Preporučavanje može biti sažeto ili opširno, **doslovno** ili **djelomično (stvaralačko)**.



3) izvješćivanje – objektivno, točno, sažeto i neutralno priopćavanje zapažanja o stvarnim pojavama i promjenama u vremenu. Drugi mogu provjeriti istinitost zabilježene radnje i događaja, barem u nekoj mjeri. Načelno bi čitateljima trebalo biti omogućeno oblikovanje vlastitih stavova, neovisnih o iznesenim događajima i činjenicama, bez utjecaja izvijestiteljevih stavova.

Pripovjedni tekstovi koji nastaju kao rezultat izvješćivanja: **obavijest, vijest, izvješće, reportaža, životopis**.



Pitaj se još

1. Vрати se još jednom prepričanomu ulomku kratke priče. Procijeni je li tekst ulomka prepričan sažeto ili opširno. Obrazloži svoj odgovor primjerom iz teksta.
2. Je li preporučavanje bilo doslovno ili stvaralačko? Koji elementi u prepričanome tekstu upućuju na tvoj zaključak?
3. Kada je u preporučavanju važno ostati doslovan i vjeran izvornoj priči? U kojim situacijama možemo biti stvaralački slobodniji?
4. Kada ti netko prepriča neki događaj, koliko vjeruješ da je to točno onako kako se dogodilo?
5. Vjerojatno si primijetio/primijetila da ljudi ponekad mijenjaju ili dodaju detalje kada prepričavaju. Zašto to čine?
6. Zašto je u nekim situacijama važno prepričati događaje što vjernije, a kada se može dopustiti malo kreativnosti?
7. Kako ti inače prepričavaš priče? Jesi li sklon/sklona sažimanju, dodavanju detalja ili ostaješ što vjerniji/vjernija izvorniku?



Uvod u književne priče

Za zagrijavanje

- Pročitaj sljedeća dva teksta i pokušaj riješiti zadatak odgovarajući na pitanja ispod njih.

Gledo sam te sinoć. U snu. Tužan. Mrtvu
U dvorani kobnoj, u idili cvijeća,
Na visokom odru, u agoniji svijeca,
Gotov da ti predam život kao žrtvu.

Nisam plako. Nisam. Zapanjen sam stao
U dvorani kobnoj, punoj smrti krasne (...)

(Antun Gustav Matoš, *Utjeha kose*)

Očekivala sam da će trajati duže. Da će se čuti nešto više.
A zvučalo je samo kao da je netko ispustio vreću brašna.
Tup. I gotovo. To sam rekla i policajcu koji me ispitivao u
blagovaoni bakinog stana. (...)

Bio je ljubazan. Smirivao me iako i nije bilo potrebno, mi-
slim da sam se prilično mirno nosila sa situacijom. Stari
je bio taj koji je histerizirao, kasnije. Policajac me posjeo
na masivnu stolicu, jednu iz kompleta stilskog namještaja
čiji miris proteklog vremena i ljudi koje nisam poznavala
nikad nisam voljela. Objašnjavao mi je kako šok ponekad
izgleda kao smirenost, svako malo me pitao jesam li do-
bro i donio mi čašu vode. Nisam bila žedna, ali ispila sam
je u par gutljaja. Mala je, izgleda, u šoku, rekao je policajac
svom kolegi u hodniku misleći da ih ne čujem. Tako, da-
kle, izgleda šok. (...) Baku su dosad prekrili plahtom...

(Ivana Bahun, *Šamrlek*)

- Usporedi tekstove izdvojivši sličnosti između njih (temu, središnji motiv, situaciju u kojoj se nalaze go-
vornici, atmosferu...).
- Pronađi i protumači temeljne razlike – na čemu je naglasak u prvome, a na čemu u drugome tekstu?
Obrati pozornost i na način na koji su tekstovi napisani te kako to utječe na tebe kao čitatelja.
- Objasni svojim riječima, na temelju uočenih razlika između dvaju tekstova, koja su temeljna obi-
lježja teksta *Šamrlek*.
- Argumentiraj pobuđuje li *Šamrlek* u tebi zanimanje. Zanima li te više lik ili događaj u kojemu se on zate-
kao? Izdvoji informacije o govorniku na temelju nekoliko prikazanih rečenica.

U prethodnoj cjelini upoznali smo se s temeljnim obilježjima lirskih tekstova, osobitim sadržajima koje izražavaju i načinima na koje komuniciraju s primateljem (čitateljem ili slušateljem). U ovoj ćemo se temi posvetiti književnim tekstovima razvrstanim u drugu najveću skupinu tekstova okupljenih prema nekim zajedničkim stalnim osobinama. Nastojat ćemo uočiti temeljne osobitosti književnoga roda **epike**, odnosno obilježja **epskih književnih tekstova**.

Odgovarajući na pitanja mogao/mogla si uočiti razliku između lirske pjesme i pripovjednoga teksta – prvi tekst (lirska pjesma) nastoji izraziti i neposredno prenijeti osjećaj, raspoloženje, misao, stanje u kojemu se lirski subjekt nalazi, pobuditi doživljaj, dok je drugomu tekstu temeljna svrha – **ispričati priču**.

Otkad postoji priča i što čini priču?

► U potrazi za odgovorima pogledaj sljedeće fotografije pa potom odgovori na pitanja koja slijede.



Fokus na tekst

1. Izdvoji ključne poveznice među ponuđenim predlošcima. Radi čega su napravljene? Što je zajedničko svim motivima na fotografijama?
2. Argumentiraj tvrdnju da svaki ponuđeni predložak možemo povezati s pričom. Koje elemente priče prepoznaješ?
3. Tko odlučuje što će biti sadržaj priče i prema kojemu kriteriju? Tko pripovijeda priču?
4. Odaberi jednu fotografiju i ispričaj priču na temelju prizora koji prikazuje. Analiziraj svoj tekst iz jezične perspektive – bez kojih riječi ne možeš ispričati priču, koja ti je vrsta riječi najvažnija za tu aktivnost i zašto.

George Orwell, *Životinjska farma*

Za zagrijavanje

- Kako moć utječe na ljude? Je li nužno da ljudi koji su na pozicijama moći iznevjere svoje ideale i postanu pokvareni kako bi došli do određenog uspjeha? Obrazložite.
- Prisjetite se obilježja basne. Što očekujete od kratka romana koji ima obilježja basne?

Životinjska farma kratki je roman u kojemu Orwell, dajući glas životinjama kao glavnim likovima, iznosi svoje viđenje modernoga društva.

Majorov govor

Nakon što pripiti vlasnik farme, gospodin Jones, ode spavati, sve se životinje nađu u velikome spremištu žita da bi poslušale uglednu svinju Majora. Major drži govor o nedaćama koje životinje trpe zbog čovjeka. Sredinom govora iznosi i svoju glavnu poruku.

Nije li onda, drugovi, kristalno jasno da sva zla ovoga našega života izviru iz tiranije ljudske vrste? Tek ako se oslobodimo Čovjeka, proizvodi našega rada bit će samo naši. Gotovo preko noći mogli bismo postati bogati i slobodni. Što stoga moramo učiniti? Pa, raditi danju i noću, dušom i tijelom, kako bismo ljudsku rasu zbacili s vlasti! To je moja poruka vama, drugovi! Pobuna! Ne znam kad će do Pobune doći – to može biti za tjedan dana ili za stotinu godina – ali znam, sigurno kao što vidim ovu slamu pod svojim nogama, da će prije ili kasnije pravda biti zadovoljena. Razmislite o ovome što sam vam rekao, drugovi, i

pokušajte nešto učiniti tijekom svojega kratkoga života! I prije svega prenesite ovu moju poruku onima koji dolaze poslije vas, tako da buduće generacije nastave s borbom sve do konačne pobjede.

I zapamtite, drugovi, nikada se ne smijete pokolebati. Nikakvi i ničiji argumenti vas ne smiju zavesti. Ne slušajte kad vam govore da Čovjek i životinje imaju zajednički interes, da dobrobit jednoga znači i dobrobit drugih. Sve su to laži. Čovjek ne djeluje u interesu ijednoga drugoga stvora osim sebe samoga. I zato neka među nama životinjama zavlada savršeno jedinstvo i savršeno drugarstvo u borbi. Svi ljudi su neprijatelji. Sve životinje su drugovi.

(Prevela Lada Furlan Zaborac)





Fokus na tekst

1. Zašto se Major životinjama obraća kao „drugovima”? Za koje je je povijesno razdoblje karakteristično upravo takvo obraćanje i oslovljavanje?
2. Izdvoji negativne strane ljudskoga ponašanja koje Major naglašava u ovome dijelu govora.
3. Koju glavnu poruku šalje ostalim životinjama? Na što ih nagovara?
4. Koji vremenski okvir postavlja za ostvarenje svojih ciljeva?
5. Kako se u tekstu ostvaruju motivi obmane i laži?
6. Koje Majorove riječi zvuče kao slogani? Koja je njihova funkcija u uvjeravanju životinja kao publike?
7. Izdvoji iz ulomka retoričko pitanje i anafore. Koja je uloga tih stilskih sredstava u uvjeravanju?
8. Usporedi dijelove *Komunističkoga manifesta* i Majorova govora pa odgovori na pitanja koja slijede.

anafora – ponavljanje iste riječi ili skupine riječi na početcima uzastopnih stihova u pjesmi ili na početcima uzastopnih rečenica ili rečeničnih dijelova u prozi, govoru ili reklamama

„...ciljevi se mogu ostvariti samo nasilnim svrgavanjem svih postojećih društvenih struktura... Proleter i nemaju što izgubiti osim okova. Mogu osvojiti svijet. Proleter i svih zemalja, ujedinite se!”

(Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, 1848.)

proleter – pripadnik radničke klase; najamni radnik bez vlastitih sredstava za proizvodnju koji živi od prodaje svoje radne snage

- Koje su poruke slične u prvomu ulomku romana i izvatku iz *Komunističkoga manifesta*?
- Objasni po čemu je Majorov govor alegorija *Komunističkoga manifesta*.

Alegorija je stilski lik kojim se prikazanim osobama, životinjama, likovima ili idejama pridaje dublji, preneseni smisao, koji je različit od njihova osnovnoga smisla i značenja. Preneseno značenje izraženo alegorijom obuhvaća prikazano biće, pojavu, ideju ili književno djelo u cjelini. Tako je, primjerice, alegorija dominantna stilski lik u basnama, u kojima su glavni likovi životinje, ali one, prema alegorijskome ključu, predstavljaju ljude i ljudske karaktere.

Prve nejednakosti novoga poretka

Nakon pobune protiv g. Jonesa životinje su uspostavile svoj društveni poredak u kojemu su sve životinje jednake, no najpametnije među njima, svinje, imale su glavnu riječ. Uskoro su svinje dobile i prve privilegije, tj. povlastice.

...jednoga je dana izdana naredba da se sve otpalo voće pokupi i odnese u spremište svinjama. Neke su se životinje na to pobunile, ali bez rezultata. Sve su se svinje slagale s tom odlukom, čak i Napoleon i Squealer. Squealer su poslali da ostalima iznese potrebna objašnjenja.

„Drugovi”, povikao je, „nadam se da ne mislite kako mi svinje to radimo zbog sebičnih namjera i povlaštena položaja? Mnogi od nas, zapravo, ne vole mlijeko i jabuke. Ja ih, recimo, ne volim. Jedini razlog

Smjernice za čitanje djela u cijelosti

I. Doživljaj

- Iznesi svoj doživljaj romana.
- Koliko je roman aktualan danas?

II. Radnja romana

- Nacrtaj pripovjednu crtu u svoju bilježnicu i na njoj zabilježi najvažnije događaje.
- Pridruži nekim ključnim događajima iz romana događaje iz povijesti Rusije i Sovjetskoga Saveza u 20. st.

<i>Životinjska farma</i>	povijest
a) Majorov govor	____ Staljinove čistke
b) pobuna na farmi	____ Oktobarska revolucija (1917.)
c) prvi napad na farmu	____ <i>Komunistički manifest</i> (Marx i Engels)
d) izgradnja vjetrenjače	____ Ruski građanski rat 1918. – 1922.)
e) likvidacija izdajničkih životinja	____ Drugi svjetski rat (Hitlerov napad na SSSR)
f) Frederickov napad na farmu	____ Industrijalizacija Sovjetskoga saveza

III. Likovi

- Ispiši glavne i sporedne likove iz romana.
- Objasni koju povijesnu ličnost ili društvenu strukturu predstavlja koji lik.
- Pridruži likove iz *Životinjske farme* stvarnim osobama i društvenim strukturama toga vremena. Objasni zbog čega pojedini likovi predstavljaju točno određenu povijesnu ličnost ili društvenu strukturu.

<i>Životinjska farma</i>	povijest
a) Napoleon	____ Pravoslavna Crkva
b) Major	____ propaganda / odnosi s javnošću / novine / pravda
c) Snowball	____ Josif V. Staljin
d) Squealer	____ Lav Trocki
e) gospodin Jones	____ radnička klasa
f) Boxer	____ književnik Maksim Gorki
g) gavran Mojsije	____ tajna policijska organizacija (ČEKA/NKVD)
h) psi	____ Karl Marx / Vladimir I. Lenjin
i) ovce	____ masa kojom je lako manipulirati
j) Minimus	____ ruski car Nikolaj II. Romanov

IV. Teme romana

- a) Vlast/moć/korupcija
 - Na koji način vlast mijenja pojedince?
 - Kako pojedinci na vlasti postaju sve iskvareniji s vremenom?
 - Komentiraj koliko se to događa u suvremenome svijetu.
- b) Iskorištavanje i manipulacija
 - Na koji način svinje uspostavljanju i zloupotrebljavaju vlast?
 - Kako se u učvršćivanju vlasti svinje služe:
 - nepismenošću (neobrazovanošću)
 - slabim pamćenjem / slabijom inteligencijom
 - ravnodušnošću (apatijom)
 - strahovladom
 - idealizmom (snovima o jednakosti)
 - jezičnim manipulacijama
 - stvaranjem vanjskih i unutarnjih neprijatelja?
 - Komentiraj u kojoj se mjeri i danas mnoge institucije vlasti i mnogi pojedinci na vlasti služe gore navedenim taktikama da bi kontrolirali stanovništvo.
 - Istakni primjere iz povijesti kada su se vladajući koristili istim metodama manipulacije.
- c) Kružna narav povijesti
 - Kako se povijest ponavlja?
 - Što se događa s imenom imanja Životinjske farme na kraju?
 - Što se događa sa svinjama i ljudima na kraju?

V. Simboli

- Objasni simboliku i preneseno značenje sljedećih motiva:
 - grba i zastave Životinjske farme
 - Majorove lubanje
 - pjesme Životinjske farme (himna)
 - pjesme Minimusa *Drug Napoleon* (oda)
 - društvenih rituala u životu Životinjske farme.

VI. Žanrovsko određenje

- Objasni zašto je ovaj naslov:
 - a) satira
 - b) basna
 - c) politički roman
 - d) distopija.
- Zašto je autor roman podnaslovio kao bajku?

VII. Aktualizacija

- Koji se negativni trendovi suvremenoga društva i politike mogu uočiti u romanu?

4. NE MOŽE BEZ DRAME (UVOD U DRAMU)

Uvod u vrste riječi	155
Imenice	158
Pridjevi	167
Zamjenice	172
Brojevi	182
Glagoli	187
Nepromjenjive riječi	193
Slagalice riječi	200
O čemu govorim kada govorim o drami?	202
Hrvoje Korbar, <i>Dalmatinska kuhinja</i> (suvremena drama)	210
Kazalište i kazališna predstava	215
Drama (sinteza)	219



Uvod u vrste riječi

Za zagrijavanje

- Odaberi jedan timski sport prema svojem izboru pa odgovori na pitanja u nastavku. Kako su podijeljene pozicije u tome sportu? Kako bi funkcionirala igra da postoji samo jedna pozicija? Objasni.
- Koliko bi igrača bilo u timu sporta „tekst“ da u njemu moraju sudjelovati sve vrste riječi? Koja je pozicija najvažnija u tome timu? Koje pozicije najviše sudjeluju? Koji igrači mijenjaju način igre ovisno o situaciji na terenu?



► Pročitaj sljedeći tekst pa odredi vrstu podcrtanim riječima.

Može li luđe? Prisjetite se čuda hrvatskih rukometaša za polufinale Svjetskog prvenstva

DONNA DIANA PRČIĆ (voditeljica):

Može li luđe? Hrvatska je sinoć još jednom pokazala karakter. Slomila je Mađarsku i poručila im: „Doviđenja! Viszontlátásra!“ [visonlatašro] U ključnom trenutku, u posljednjoj sekundi, 31:30 za povijest. Sve je izgledalo kao gotovo nemoguća misija pet minuta prije, no sve je moguće. A kako su to uspjeli, još jednom vas vodimo kroz infarktnu završnicu. Naravno, nije za one slabijeg srca.

(...)

Iznad svih, Hrvatska! (*Time-Out*)

FILIP BRKIĆ I IGOR VORI (sportski komentatori):

Ali Glavaš je pogodio! Tako je! Glavaš je pogodio! 30:30! Ide blok! Ide Bodó! Blokirani smo! I ovo je – što? Probijanje!!! Ajmo, vuci! Da vidimo, možemo li... (Vuci!) Šest sekundi... Srna mora potegnuti. Nema više se što čekati ovdje. Ajmo, Šipa! Gooooool! Pa što je ovo?! Pa što je ovo?! U polufinalu smo Svjetskog prvenstva!

(Transkribirano prema: <https://www.youtube.com/watch?v=WuNj96fnTCM>)

Kako zapamtiti vrste riječi

Da bi najlakše zapamtio/zapamtila vrste riječi, poslužiti ćemo se prikazom lijeve i desne ruke. Svaka ruka ima pet prstiju. Na svakoj od tih ruku palac odskače i drukčiji je od ostalih prstiju. Tako je i s vrstama riječi. Ukupno je deset vrsta riječi, a dijele se na **promjenjive** i **nepromjenjive**.

- 1) **PROMJENJIVE** su **RIJEČI**: **imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi i glagoli**. „Palac”, odnosno čudni prst u toj skupini jesu **glagoli**. Sve su ostale vrste **imenske riječi** i sklanjaju se (dekliniraju) po padežima, dok se glagoli sprežu (konjugiraju), odnosno mijenjaju po licima u određenome broju, vremenu i načinu.
- 2) **NEPROMJENJIVE** su **RIJEČI**: **prilozi, prijedlozi, veznici, usklici i čestice**. „Palac”, odnosno čudni prst u toj skupini jesu **prilozi** jer su sve druge nepromjenjive riječi **nepunoznačne**, dok su jedino prilozi **punoznačni**, kao i sve promjenjive riječi.

Nepunoznačne riječi one su riječi koje imaju samo gramatičko, a ne i leksičko značenje. One uspostavljaju odnos među punoznačnim riječima i upotpunjuju im značenje. Dakle, služe za gramatičko povezivanje ili dopunjavanje rečenice. Nepunoznačnim riječima izražavaju se odnosi među riječima ili se s pomoću njih daju dodatne gramatičke informacije.

Punoznačne riječi one su riječi koje prenose jasnu informaciju, a imaju i gramatičko i leksičko značenje – one označavaju predmete, pojave, radnje, osobine ili ideje. Te su riječi osnovni nositelji značenja u jeziku i najčešće se upotrebljavaju za izražavanje pojmova i konkretnih sadržaja.

Naprimjer, punoznačne riječi kao što su imenice *Hrvatska, polufinale*, zamjenice *oni (im), vi (vas)*, glagoli *vidimo, čekati* ili prilozi *sinoć, ovdje* daju potpunu informaciju i mogu se uvelike definirati i objasniti i izvan konteksta. S druge strane, nepunoznačne riječi poput veznika *no, i* ili prijedloga *iznad, kroz* zahtijevaju dopunu da bi informacija bila jasna, odnosno zahtijevaju punoznačnu riječ.

gramatičko značenje

– odnosi se na ulogu koju riječ ima u rečenici i na njezina gramatička obilježja, kao što su rod, broj, padež, lice, vrijeme, vid, način itd. Određuje kako se riječ ponaša u rečenici i kako se mijenja u skladu s jezičnim pravilima.

leksičko značenje

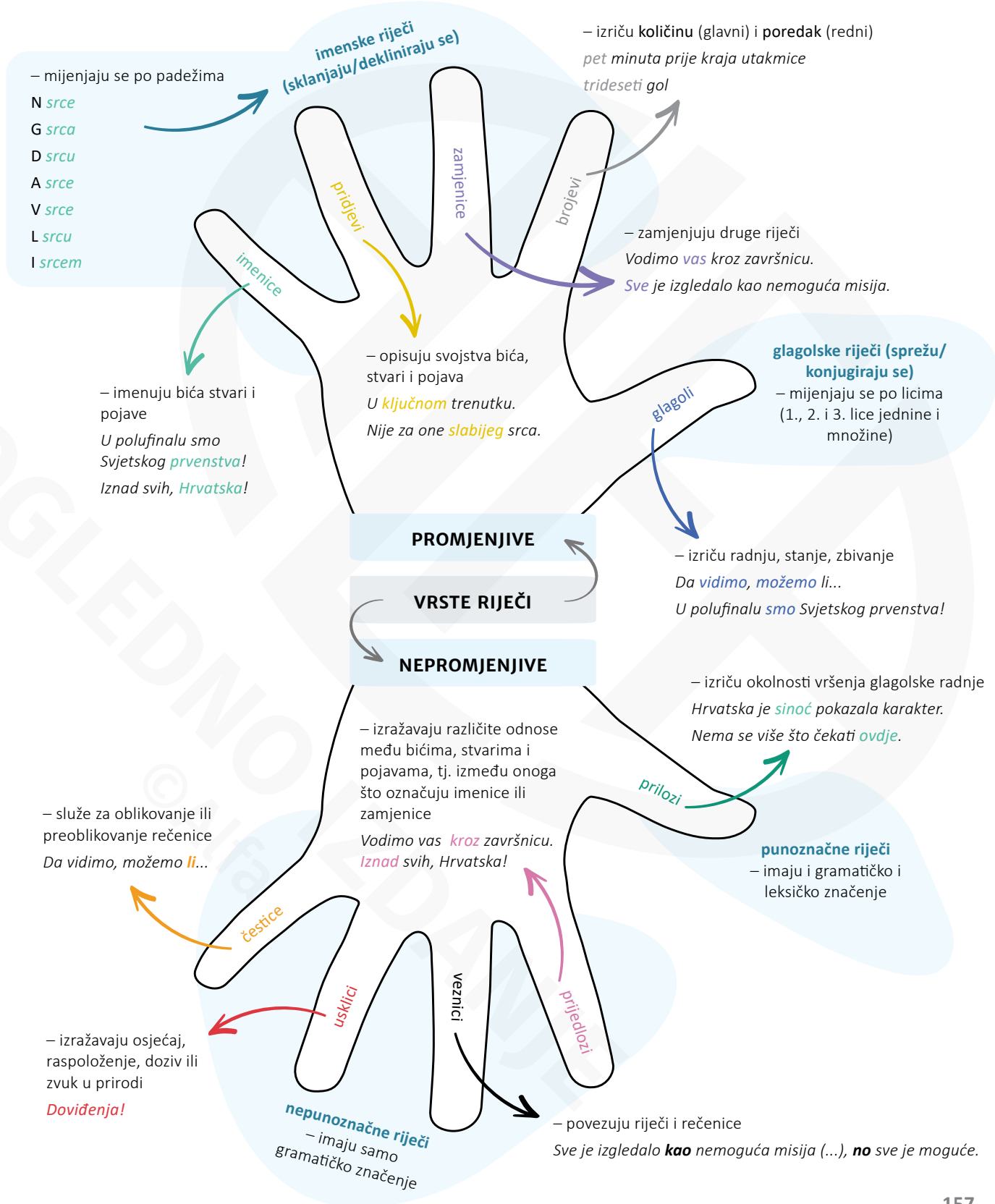
– govori što riječ označava ili opisuje. Ovo značenje razlikuje jednu riječ od druge na temelju njezina sadržaja.



Istražuj, surađuj, stvaraj

- Pronađi pravila za igranje nekoga timskog sporta ili upute za igranje neke društvene igre pa u njima pronajdi primjere svih vrsta riječi.
- Napravi strip u kojemu su vrste riječi personificirane kao likovi (npr. glagol koji trči, imenica koja sjedi, pridjev koji se stalno mijenja i sl.).

► Promotri grafički prikaz vrsta riječi pa pokušaj i ostalim, nepodcrtanim riječima iz teksta odrediti vrstu.



Imenice

Za zagrijavanje

- Procijeni vrijeme koje provodiš na društvenim mrežama: a) previše, b) premalo, c) primjerena količina vremena. Obrazloži svoj odgovor.
- Nabroji što ti se sviđa u virtualnome svijetu – aktivnosti, ljudi koje pratiš. Navedi neke osjećaje koje doživljavaš kada drugi na tvoju objavu reagiraju lajkom.
- Koju si vrstu riječi upotrijebio/upotrijebila za imenovanje tih aktivnosti, ljudi i osjećaja?

Najdraža bića, stvari i pojave

► Pročitaj slikopriču.

Kako je jedno  na  dokazalo da je  posve poludio

Priče o tome što  čine za  uistinu su nevjerojatne. Tako nisu rijetke vijesti da su ljudi riskirali, pa čak i izgubili  dok su se, primjerice, penjali na  u pokušaju da snime što bolju  za što više lajkova. Ljudi su čak priznali da su se sramili  koje nisu dobile dovoljno lajkova te su ih brisali iz svog života čak i ako se radilo o važnim događajima, poput njihova . Oni bez lajka više nemaju smisla, a najnoviji je trend rađanje  za potrebe društvenih . Istraživanja Instagrama pokazuju, naime, da su  najbolje za privlačenje fanova, a čak je i  sada već srušeni rekord uspela postaviti uz pomoć svoje novorođene . Stoga stručnjaci za društvene mreže nerijetko svojim klijentima savjetuju da dobiju bebu za bolje kotiranje. Recept je jednostavan: što je beba manja, to je lajkova više.

(Prema: <https://www.vecernji.hr/vijesti/kako-je-jedno-jaje-na-instagramu-dokazalo-da-je-svijet-posve-poludio-1295898>)



Fokus na tekst

1. Na koji način, prema primjerima iz članka, potreba za lajkom može utjecati na svakodnevni život ljudi?
2. Iznosi li autorica osobni stav o navedenim primjerima? Izreci svoj stav prema prikazanim trendovima i obrazloži ga.
3. Kojom si vrstom riječi zamijenio/zamijenila ilustracije u priči? Prisjeti se, čemu služi ta vrsta riječi?
4. Jesi li morao/morala riječi na neki način prilagoditi kako bi se uklopile u rečenicu? Objasni na primjeru.
5. Odaberi kriterij i razvrstaj zamijenjene riječi prema nekim zajedničkim osobinama.

Vjerujemo da si ilustracije različitih bića, stvari i pojava uspješno zamijenio/zamijenila odgovarajućim jezičnim znakovima, odnosno riječima. Iako si iz svoje jezične riznice mogao/mogla izabrati više mogućnosti i svejedno smisleno upotpuniti značenje rečenice, sigurno je da riječi koje su zamijenile ponuđene sličice pripadaju **imenicama**. Također, kako bi se uklopile u ostatak rečenice, morao/morala si pojedine imenice prilagoditi i promijeniti im oblik. Primjerice, uz riječi (*su se*) *penjali na* morao je doći oblik koji je s njima podudaran (*planin-u*, *litic-u*, *stijen-u...*), kao što je jasno i da je u naslovu članka posve *poludio svijet* ili *planet*, dok, primjerice, imenicu *zemlja* ne bismo mogli odgovarajuće uklopiti na tome mjestu u rečenici. Vjerujemo i da ti uklapanje odabranih riječi nije predstavljalo osobit problem, što pokazuje da tvoj jezični sustav za odabiranje i ispravno slaganje riječi besprijekorno funkcionira: u stanju si s lakoćom proizvoditi rečenice na hrvatskome jeziku.

Podsjetio/podsjetila si se na taj način i da se imenice, kao promjenjiva vrsta riječi, mijenjaju u svojim trima gramatičkim kategorijama – **rodu** (m. r., ž. r., s. r.), **broju** (jd., mn.) i **padežu** (N, G, D, A, V, L I).



Pitaj se još

1. Pokušaj razvrstati sve imenice iz teksta prema značenju.
2. Obrati pozornost na opseg onoga što one znače te na (ne)mogućnost čovjekova dodira s onime što znače.

Kratkom vježbom iznova si utvrdio/utvrdila da imenicama označavamo **bića** (*ljudi, dijete, beba*), **stvari** (*jaje*) i **pojave** (*litica, mreža*) vanjskoga (stvarnoga ili virtualnoga) svijeta, kao i onoga unutarnjeg (*radost, uzbuđenje, ushit*).

Imenice se, također, prema opsegu značenja, dijele na **opće** (*mreža, osoba*) i **vlastite** (*Instagram, Kylie Jenner*), dok se prema tome može li ih čovjek opipati ili ne dijele na **stvarne/konkretne** (*jaje, litica*) ili **nestvarne/apstraktne** (*sreća, jezik* – npr. hrvatski).

O čemu govorim kada govorim o drami?

Za zagrijavanje

- Pogledaj sljedeće fotografije i odaberi jednu riječ koja ih povezuje.
- Pokušaj svaku od njih povezati s tebi dosada poznatim značenjem riječi *drama*. Pronađi što više poveznica.
- Odaberi jedan prizor koji prema tvojemu razumijevanju najbolje odgovara značenju riječi *drama* i *dramatično*. Obrazloži svoj odabir.



Dosada si mogao/mogla otkriti kako raspoznati književne tekstove koji pripadaju lirskomu i epskomu književnom rodu. U stanju si uočiti i izdvojiti njihove sadržajne osobitosti, kao i najčešće stilske postupke kojima ih izražavaju. Postoji i treća velika cjelina književnih tekstova koji po svojim temeljnim osobinama, sadržaju i načinu na koji ih iznose ne pripadaju nijednoj od prethodno opisanih. Riječ je o tekstovima koji pripadaju književnomu rodu koji se naziva **drama**.

Daj, ne dram!

U svakodnevnome životu često se možeš susresti s pojmom drame u različitim kontekstima – za nešto se može reći da je *prava drama* (takva drama, nerijetko, može biti na vrhuncu), može se *biti u dramu*, *dramiti* (proizvoditi ili doživjeti dramu), za nekoga se može reći da je *kralj/kraljica drame*, da previše *dramatizira*. Za uzbudljiv sportski susret nerijetko se kaže da je izrazito *dramatičan*, kao i za neku izvanrednu situaciju kojoj se također može pripisati to svojstvo. Sve to, kao i prikazane fotografije, blisko je povezano s temeljnom sastavnicom svake klasične drame i dramske situacije, pa tako i književnih tekstova koje označujemo pojmom *drama* odnosno *dramski* – riječ je o **dramskoj napetosti**.

Napeto kao u dramu

► Pročitaj sljedeći ulomak i potom odgovori na pitanja ispod teksta s pomoću kojih ćeš otkriti na koji se način najčešće ostvaruje spomenuta dramska napetost.

MARKO se dignu naglo: To i jest najbolje. Dakle: harašo! Pođe hitro k svojim čizmama, navuče ih, onda ka kovčezima, uzme ih i uputi se prema izlazu.

GIGA je gledala za njim; kad je došao pred vrata, poleti preda nj, primi ga za prsa i reče žestoko i odlučno: Marko, ako odeš odavde, uzalud ćeš me više ovdje tražiti.

MARKO mirno i kruto: Draga moja, ovdje je ionako pretijesno. Da ostanem, bilo bi nas previše.

GIGA ga još uvijek drži za prsa. Očajno ga povuče za onu rusku bluzu šta ima na sebi: Znaš li šta govoriš? Znaš li šta govoriš?

MARKO je gleda prezirno, držeći još uvijek kovčega u rukama: Ja sam potpuno priseban.

GIGA mu krikne u lice, sva izvan sebe: A dokazi? Gdje su ti dokazi?

(Milan Begović, *Bez trećega*)



harašo – (rus.) dobro



Fokus na tekst

1. Obrazloži je li ulomak napet.
2. Pokušaj objasniti kako se u njemu ostvaruje napetost. Izdvoji konkretne primjere zbog kojih bi se tekst mogao smatrati dramatičnim.
3. U kakvu su odnosu likovi? Izdvoji iz teksta razloge na temelju kojih to zaključuješ. Što sve o likovima možeš saznati na osnovi ovoga kratkog ulomka? Objasni čini li ti se da je riječ o važnim trenucima u životima likova.

Dramska napetost proizlazi iz još jedne temeljne sastavnice svakoga dramskog teksta – riječ je o **dramskome sukobu**. Što su prikazani trenutci iz života likova važniji, prelomniji, to je i dramski sukob intenzivniji, odnosno dramatičniji.

5. KLASIK

ŽIVI VJEČNO!

(ANTIČKA KNJIŽEVNOST)

Mitovi	222
Mitovi u suvremenoj popularnoj kulturi	225
Projekt: <i>Superjunaci</i>	228
Antika (uvod)	229
Uvod u antičku (klasičnu) književnost	231
Antički epovi – spektakularne priče starih Grka i Rimljana	237
Strip: <i>Alan Ford – Ilijada i Odiseja</i>	245
Sofoklo, <i>Antigona</i>	251
Antčka književnost (sinteza)	259
Film: <i>Čovjek koji nije mogao šutjeti</i> (Nebojša Slijepčević, 2024.)	261
Administrativno-poslovni stil	264
Elektroničko poslovno pismo	269
Prigodna poslovna pisma: čestitke, zahvale, pozivnice	275
Situacijski stilovi	280
Kako se slažu rečenice u tekst? (Tekstna vezna sredstva)	287
Javni, komercijalni i neprofitni mediji	290
Projekt: <i>Analiza medijskih tekstova</i>	300

Mitovi

Za zagrijavanje

- Što je mit? Kakve se priče danas nazivaju mitovima?
- Usporedi likove na slikama. Iz kojih narodnih, kulturnih tradicija potječu? Po čemu su slični, a po čemu različiti? S kojom je prirodnom pojavom povezan svaki od prikazanih likova?



Thor



sveti Ilija



Zeus



Perun

Mitovi su priče iz narodne tradicije o bogovima, junacima i predcima kojima se često objašnjavaju prirodne pojave i drugi društveni i životni fenomeni.

mythos (grč.) – riječ, priča

Mitovi obično sadržavaju fantastične ili nadnaravne elemente te često imaju važno religijsko, kulturno ili simboličko značenje za pojedinu zajednicu. To su priče koje su se generacijama prenosile, isprva samo usmenim putem, a nešto kasnije i pismenim, te su služile u povezivanju ljudi s njihovom prošlošću, identitetom i zajedničkim vrijednostima.

Ukupnost mitova neke civilizacije ili kulture čini **mitologiju** (npr., nordijska, slavenska, kršćanska). Pojam *mitologija* označava i znanstvenu disciplinu koja proučava mitove.

Teme su mitova različite, a tipične su teme nastanak svijeta, bogova, ljudi i prirodnih pojava, te pustolovine bogova i junaka koje često nose neke moralne pouke.

► Pročitaj mit o Perzefoni pa odgovori na pitanja.

Perzefona

Perzefona, također poznata kao Kora („Djevojka”), bila je Hadova žena i kraljica Podzemlja. Bila je kći Zeusa i Demetre, božice žica i žetve. Kao što je ispričano u *Homerskoj himni* Demetri, Had se zaljubio u ljupku Perzefonu i poželio se njome oženiti. Prema osnovi koju je Zeus smislio i sproveo uz pomoć Geje („Zemlje”), Had je silom ugrabio svoju mladenku: Geja je uzrokovala da livada u dolini Nize neodoljivo procvjeta ružama, šafranima, ljubicama, perunikama, zumbulima i sunovratima, i dok je Perzefona ondje brala cvijeće, Had ju je ubacio u svoja kola, kojima je zatim odjurio u dubine zemlje. Malodušna Demetra lutala je zemljom i prestala se brinuti o sjetvi i žetvi. Zbog toga sjeme nije nicalo, ljudi su gladovali, a bogovi nisu dobivali uobičajene žrtve. Zeus i svi bogovi pokušali su utješiti Demetru nudeći joj svakodnevno divne darove kako bi je nagovorili da se vrati na planinu Olimp. Ali ona je bila neutješna i zahtijevala je da se vrati njezina kći. Had je na kraju pristao, ali prvo je naveo Perzefonu da pojede sjemenke šipka, što ju je natjeralo da dio godine provodi s njim (jednu trećinu, a prema nekim izvorima jednu polovinu). Mjeseci tijekom kojih je Perzefona boravila u Hadu bili su mjeseci žalosti za Demetru, a odgovarali su mjesecima kasne jeseni i zime, kada je sjeme ležalo uspavano u tlu. Kad se Perzefona ponovno pojavila u proljeće, njezina se majka radovala, a posijano sjeme moglo je niknuti.

(Antička mitologija od A do Ž: Enciklopedija – Bogovi i božice, junaci i junakinje, nimfe, duhovi, nemani i mjesta.)



Bogdan Novakowski, *Otmica Perzefone*



Had – grčki bog podzemlja i mrtvih ; **Zeus** – vrhovni grčki bog, gospodar Olimpa; **Geja** – božica Zemlje; **sunovrat** – narcis; **Olimp** – planina na kojoj su, prema grčkoj mitologiji, živjeli bogovi



Fokus na tekst

1. Tko su glavni likovi u ovome mitu? Koji događaj pokreće sukob?
2. Opiši strukturu (kompoziciju) mita: izdvoji događaje koji označavaju početak, sredinu (vrhunac napetosti) i kraj priče?
3. Kako se razrješava središnji sukob?
4. Koja se prirodna pojava objašnjava mitom?
5. Objasni po čemu je ova priča mit.

Antika (uvod)

TEMELJNA CIVILIZACIJSKA DJELA

od 2600. g. prije Krista

- početci pisane kulture
- književnost „u širem smislu“

od 2600. g. prije Krista

8. st. pr. Kr. – 5. st.

SREDNJI VIJEK

- onkraj stvarnosti

5. st. – 15. st.

ANTIKA

- oponašanje stvarnosti

POVIJEST
KNJIŽEVNOSTI

Obilježja antike – duh vremena

Grčka kultura

- početak europskoga duha u umjetnosti, književnosti i kulturi uopće
- U odnosu na drevne civilizacije Istoka (Babilonaca, Feničana, Egipćana i dr.) grčka kultura razvijala se neusporedivo brže, a pritom je postigla najviši stupanj u dotadašnjoj povijesti čovječanstva.
- razvoj gradova država (polisa): Atena – najsnažnije političko i kulturno središte
- Dvije su vrste grčkih građevina trajno utjecale na europsku kulturu:
 - a) teatar (kazalište) za duhovni razvoj
 - b) stadion za tjelesni razvoj.
- Širenje grčke kulture povezano je s osnivanjem gradova (kolonija) po cijelome Sredozemlju, pa tako i na hrvatskoj jadranskoj obali.
- grčka kultura prva na europskome tlu koja se počinje koristiti pismom
- prijelaz iz usmene u pisanu komunikaciju (nastanak rukopisnih knjiga)
- Grci su svoje pismo (grčki alfabet) naslijedili od Feničana.
- Dva su temeljna načela starih Grka:
 - a) „Čovjek je mjerilo svih stvari.“
 - b) ideal postizanja harmonije (usklađenosti, sklada dijelova u cjelini).
- Spoznaja o svijetu oslobađa se načina mišljenja u kojemu se sve objašnjava mitom, voljom bogova i viših sila.
- Razvija se spoznaja utemeljena na iskustvu, logici, razumu – početci znanstvenoga mišljenja (razvoj filozofije i znanosti).
- Umjetnost želi prikazati svijet oko sebe, ovozemaljski život, oponašati stvarnost.
- Ljudsku sudbinu određuju bogovi.
- teme: mitološke, povijesne, iz svakodnevnoga života

Rimska kultura

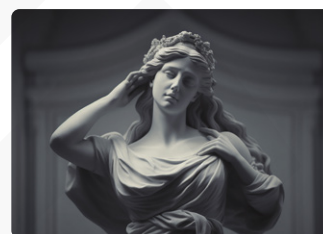
- najutjecajnija kultura u europskoj povijesti
- Osvajanjem Grkâ rimska kultura preuzela je grčku kulturu, koju je tijekom stoljeća nastavila i usavršila.
- Rimsko Carstvo ovladalo je cijelim dotada poznatim svijetom (europskim, afričkim i azijskim) i time ostavilo neizbrisiv trag.
- osnivanje gradova po rimskim provincijama – urbanizacija Europe
- Rimska kultura prenosi se latinskim jezikom, koji postaje „kulturni jezik“ cijele Europe, i pismom latinicom.

► Pripremi se za kraće izlaganje u kojemu ćeš objasniti antiku koristeći se navedenim natuknicama. Za svoje izlaganje dodatno se pripremi koristeći se internetom, gdje ćeš pronaći podupiruće podatke i time obogatiti svoje izlaganje.

Uvod u antičku (klasičnu) književnost

Za zagrijavanje

- Kada nekomu ili nečemu pridajemo osobine klasika? Navedi nekoliko rečenica u kojima ćeš upotrijebiti pridjev *klasičan*.
- Pokušaj taj pridjev pridružiti priloženim fotografijama.



U uvodnoj se aktivnosti mogu uočiti *klasična* šala (pošalica), *klasičan* (obiteljski?) ručak, *klasična* skulptura... Klasično je, dakle, nešto neprolaznih i provjerenih vrlina, nešto što je preživjelo iskušenja vremena i potvrdilo se kao trajna vrijednost u odnosu na, primjerice, neke pomodne i prolazne trendove. Time je ono i nešto izuzetno, prvorazredno, uzorno i dostojno oponašanja. *Klasična* ljepota, *klasičan* štos (koji još uvijek izaziva komičan učinak), *klasičan* film, *klasična* moda, *El Clásico* – *klasik*, odnosno „vječni derbi“, primjerice, ujedno je susret ponajboljih momčadi, kao i provjerena sportska vrijednost koja u sebi objedinjuje i staro rivalstvo i kvalitetu. Klasično se stoga ne odnosi nužno na nešto vrlo staro već i suvremena djela mogu postati klasicima, kao i ona koja će tek nastati.

„Djela iz prošlosti nisu klasična zato što su stara, nego zato što su snažna, svježija i čila.”

(Charles Augustin Sainte Beuve)

čio – pun snage i volje

U književnosti se klasicima izvorno smatraju reprezentativna djela **antike**, prvoga razdoblja svjetske književnosti, u kojemu su se oblikovale i utvrdile neke od temeljnih, potom i uzornih književnih vrsta, kao i postupaka kojima se književni tekstovi oblikuju. Stoga se za cijelu epohu antike često upotrebljava i naziv **klasična književnost**.

Antika je prvo književnopovijesno razdoblje (epoha) svjetske književnosti. Započinje oko 8. st. pr. Kr. i traje do 5. st. Obuhvaća djela stare Grčke i Rima, napisana na (staro)grčkome i latinskome jeziku. Naziva se još i **klasičnom književnosti**.

„Čini se da je tada, i upravo tada, književnost uvelike dobila onu ulogu u cjelokupnoj kulturi koju je, uglavnom, zadržala do danas: antička je književnost, kao i cjelokupna umjetnost, uspostavila nešto poput ideala ljepote.”

(Milivoj Solar, *Povijest svjetske književnosti*)

Antički duh – ondje gdje je sve počelo...

Djela klasičnoga razdoblja u neposrednoj su vezi s antičkim pogledom na svijet, stoga ti, kako bi ga bolje upoznao/upoznala, predstoji čitanje kratkoga izbora nekih antologijskih tekstova ili njihovih ulomaka koji svaki na svoj način odražavaju neka temeljna obilježja antičkoga duha i svjetonazora.

Početak antičke književnosti određuje se prvim stihovima *Iljade* – antologijskoga junačkoga epa i najutjecajnije svjetovne knjige staroga vijeka čije se autorstvo pripisuje starogrčkomu pjesniku/pjevaču **Homeru**, a vrijeme nastanka smješta se otprilike u 8. stoljeće pr. Kr. Što su antički epovi, o čemu pišu i kako to čine, detaljnije ćeš otkriti u sljedećoj udžbeničkoj jedinici.

Snažni (zemaljski) osjećaji

- Pokušaj, prema svojem mišljenju, odrediti tri najintenzivnija osjećaja počevši od najsnažnijega. Obrazloži svoj odabir.
- Na koji se način nečije unutarnje stanje može fizički očitovati?

Sapfa

Ljubavna strast

Bogovima sličan je, mislim, onaj
čovjek koji tebi nasuprot sjedi,
sluša glas tvoj ugodan. Ti si blizu,
govoriš slatko,

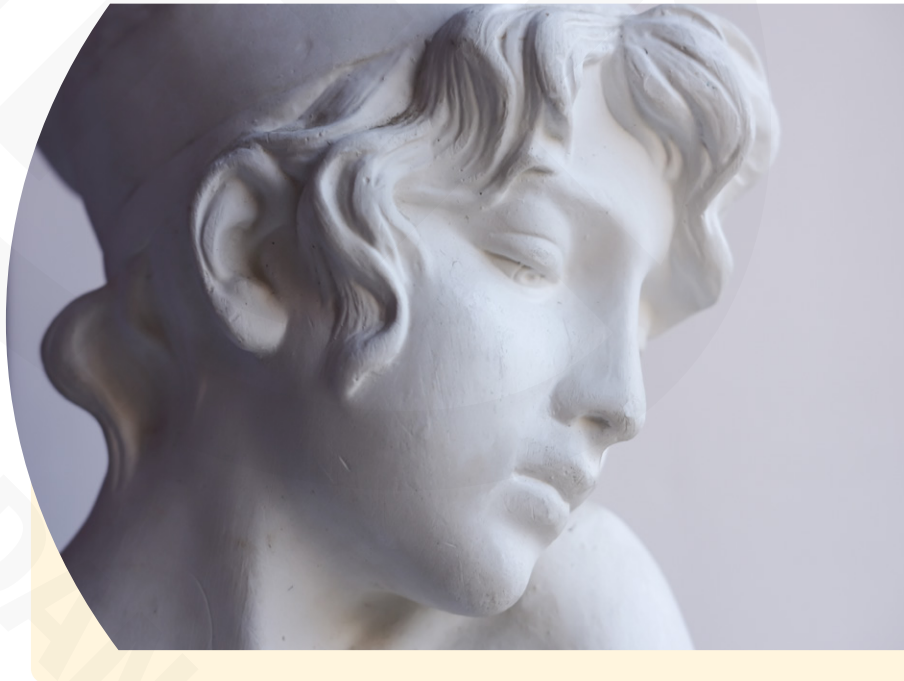
smijeh tvoj zvonki potiče žudnju. Moje
srce to u grudima muči, buni.
Načas samo kada te vidim, glas mi
zapne u grlu.

Uz to jezik postaje nijem, a nježan
plamen odmah kožom se širi mojom.
Oči ništa ne vide, uši ništa
ne čuju tada.

Znoj me sasvim oblijeva, svu me drhtaj
snažni hvata, blijeda sam, gubim boju,
tek što nisam mrtva, i smrt je blizu,
čini se meni.

Ali treba podnijeti sve te jade...

(Preveo Dubravko Škiljan)





Fokus na tekst

1. Kakav dojam na tebe ostavljaju pročitani stihovi?
2. Opiši stanje u kojemu se nalazi lirski subjekt. Jednom riječju ili s pomoću više njih imenuj prevladavajući osjećaj u pjesmi.
3. Analiziraj pomnije prvu strofu: komu su upućeni stihovi? Navedi koliko je osoba prisutno u pjesmi i interpretiraj u kakvu su oni odnosu. Zbog čega je navedeni „čovjek” „bogovima sličan”? Ponudi svoje tumačenje.
4. Kojim je motivima i pjesničkim slikama predstavljen objekt žudnje lirskoga subjekta? Kako na lirski subjekt djeluju ti osjetilni podražaji? Pokušaj u tome kontekstu dodatno protumačiti razloge zbog kojih se lirskomu subjektu „čovjek” s početka čini „sličan bogovima”?
5. Argumentiraj u kojoj je vrsti lirske pjesme riječ.



Sapfa (7. st. pr. Kr.) – grčka pjesnikinja s otoka Lezba. Bila je na čelu svojevrzne obrazovne institucije gdje su isključivo djevojke stjecale pouku u pjesništvu, glazbi, plesu i štovale kult muza i božice Afrodite. Mnogo je, često provokativnih i kontroverznih, mitova o njezinu životu. Uživala je još u antici izuzetan ugled te su je nazivali i desetom muzom. Piše duboko osjećajne pjesme, obilježene ljubavnim zanosom, patnjom, ali i vedrim humorom koje se smatraju vrhuncima svjetske lirike. Od devet knjiga sačuvane su svega dvije cjelovite pjesme i mnoštvo ulomaka i epigrama. Njezino pjesništvo i legende o njezinu životu nadahnuli su mnoge umjetnike.



muze – u starih Grka božice zaštitnice umjetnosti, ima ih devet, a vođa im je bog Apolon. Smatraju se izvorima nadahnuća.

Kaliopa – muza epske poezije i glavna među muzama, s pločicom za pisanje

Erato – zaštitnica lirike i ljubavne poezije, s lirom

Polihimnija – zaštitnica himničkoga pjesništva i pjesništva uopće, zamišljen izraz lica

Talija – zaštitnica komedije, s komičnom maskom

Melpomena – zaštitnica tragedije, s tragičnom maskom

Euterpa – zaštitnica glazbe, s frulom

Terpsihora – zaštitnica plesa, u plesnome pokretu

Klio – zaštitnica povijesti, s svitkom

Uranija – zaštitnica astronomije, s globusom

Antički epovi

(Spektakularne priče starih Grka i Rimljana)

Za zagrijavanje

- Koja bi, prema tvojemu mišljenju, bila najvažnija i najveća priča nekoga naroda? U kakvu bi je obliku danas ispričao/ispričala i predstavio/predstavila publici ako želiš da ona dopre do što većega broja ljudi?



Svoje su najvažnije priče stari Grci i Rimljani oblikovali u najraskošniju književnu vrstu staroga vijeka – **antički ep**. Epovi su se, kao najveća i najzahtjevnija vrsta, pisali sve do 19. stoljeća, kada je mjesto najuzornijega žanra preuzeo roman.

Pjevaj mi, o, muzo!

- Pročitaj uvodne stihove *Ilijade*, slavnoga Homerova epa, kojima započinje antička (grčka) književnost i pokušaj iz njih iščitati temu i njezinu važnost za zajednicu, odnosno grčki narod u cjelini.

Homer

Ilijada

Srdžbu mi, boginjo, pjevaj Ahileja, Peleju sina,
 Pogubnu, kojano zada Ahejcima tisuću jada,
 Snažne je duše mnogih junaka ona k Aidu
 Poslala, a njih je same učinila plijen da budu
 Psima i pticama gozba; a Zeusu se vršase volja,
 Otkad se bjehu onomad razdvojili poslije svađe
 Atrejev sin, junacima kralj, i divni Ahilej.

(Preveo Tomo Maretić)



kojano – koja; *Ahejci* – drugi naziv za (stare) Grke u *Ilijadi*; *Aid* – Had; *Atrejev sin* – Agamemnon, vrhovni zapovjednik grčkih snaga pod Trojom



Fokus na tekst

1. Argumentiraj je li riječ o epskome ili lirskome tekstu.
2. Izdvoji središnji motiv i posljedice koje ima na fabulu. Pretpostavi na temelju ulomka koja će biti tema djela u cjelini.
3. Uoči i karakteriziraj glavnoga junaka na temelju ulomka – izdvoji što više podataka o njemu.
4. Izdvoji božanske osobnosti koje navodi pripovjedač (odgovore možeš provjeriti koristeći se rječnikom) i navedi koja je njihova uloga u djelu. Što o antičkome svjetonazoru možeš iščitati iz početnih stihova *Ilijade*?

U uvodnim se stihovima epa zaziva **muza** (boginja) – antički autorski pripovjedač/pjevač zaziva njezinu pomoć u pjevanju, svjestan da je pred njim izuzetno zahtjevan zadatak za koji će mu trebati discipline, predanosti i prije svega (božanskoga) nadahnuća. Istodobno navodi i središnji motiv, odnosno temu koju namjerava opjevati – u središtu je junak čije će osobine i angažman imati izravne posljedice na ishod fabule izrazito važne za čitavu zajednicu. Okosnica su takvih velikih i značajnih priča obično one najvažnije teme – pitanje opstanka ili postanka nekoga naroda, dakle ratovi, junački i slični podvizi koji utjelovljuju osobine i vrline naroda koji se predstavlja.

Takav se postupak, karakterističan za ep i uvodnu epsku tehniku, naziva **invokacija**.

Invokacija je uvodni zaziv božanstva (muze, zaštitnice umjetnosti) u epskome pjesništvu radi pomoći u pisanju i obradi velike i značajne teme koja slijedi. Ujedno je i najava teme u početnim stihovima koju će ep obrađivati.

Najveći junaci najvećih priča

- Pročitaj uvodne stihove i drugoga najpoznatijeg Homerova epa – *Odiseje*. Uoči invokaciju i izdvoji temu, glavnoga junaka i njegove temeljne osobine.

Homer

Odiseja

O junaku mi kazuj, o Muzo, o prometnom onom,
Koji se mnogo naluto razorivši presvetu Troju;
Gradove ljudi mnogih on vidje i čud im spozna,
I mnogē nā moru jade pretrpje u srcu svojem
Za dušu svoju se boreć i povratak svojih drugóvâ.

(Preveo Tomo Maretić)



Uz Homerova djela i stari Rimljani imaju svoj nacionalni ep – **Eneidu** čiji je autor **Vergilije**, a njegov glavni junak **Eneja**. Sva tri junaka i sva tri nacionalna epa (nacionalni junački epovi nazivaju se još i **epopeje**) starih Grka i Rimljana povezuje jedna od najdramatičnijih i najpoznatijih priča uopće, ona o **Trojanskom ratu**. Mitski rat koji povjesničari tradicionalno smještaju u brončano doba (13./12. st. pr. Kr.), dok neki drže spornim da se uopće dogodio, dio je kolektivnoga sjećanja i antičke i svjetske publike te su se priče o njemu prenosile usmenim putem generacijama dok nisu zabilježene u Homerovim epovima *Ilijadi* i *Odiseji* i drugim djelima koji ga tematiziraju. Riječ je o desetogodišnjoj bezuspješnoj opsadi koju su ujedinjena grčka plemena vodila protiv grada Troje i njegovih stanovnika da bi je na kraju osvojili tek čuvenom varkom, tzv. **trojanskim konjem**. Golemu drvenu konstrukciju u kojoj su bili skriveni najbolji grčki ratnici Trojanci su primili kao dar Grka i unijeli u dotada utvrđen grad misleći da njihovi neprijatelji odustaju od daljnega ratovanja. Tijekom noći vojnici su izišli iz konja i razorili Troju spalivši je do temelja.

Stalni epiteti jedan su od načina karakterizacije junaka u epu. Ime junaka najčešće prate jedan ili dva stalna ukrasna pridjeva koji naglašavaju njegovu dominantnu osobinu.

AHILEJ – najveći ahejski (grčki) junak pod Trojom. Podrijetlom polubog – sin morske nimfe Tetide i smrtnika Peleja – ranjiv jedino u petu za koju ga je, prema mitu, majka držala uranjajući ga u čudotvornu rijeku prilikom rođenja. Njegova srdžba središnji je motiv *Ilijade*: isprva je ljutit na vrhovnoga zapovjednika Agamemnona jer mu je oteo omiljenu robinju Briseidu te odbija dalje sudjelovati u borbi (što ima izravne posljedice na ratna zbivanja), a svoju srdžbu potom usmjerava na najvećega trojanskog junaka i zaštitnika – Hektora nakon što mu ovaj ubija najdražega prijatelja, mladoga Patrokla, misleći da se bori s Ahilejem. Nakon što u osvetničkom bijesu mrcvari Hektorovo tijelo, sažali se nad starim trojanskim kraljem Prijamom koji dolazi moliti sinove ostatke za častan pogreb. Tim se činom umiruje njegova srdžba i završava priča *Ilijade* (Hektorovim pogrebom), a *divni* i *brzonogi* Ahilej pokazuje da uz iznimne ratničke posjeduje i plemenite duševne vrline. Sam Ahilej neće dočekati kraj rata, u ranjivu petu pogodit će ga Parisova strijela vođena rukom boga Apolona, o čemu se saznaje iz drugih djela koja tematiziraju Trojanski rat.



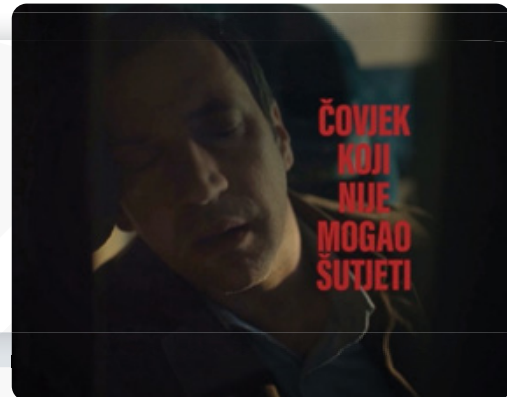
ODISEJ – jedan od najvažnijih i najvećih grčkih junaka. Njegov je stalni epitet *lukavi*, što sugerira i njegovu glavnu junačku osobinu – iznimnu inteligenciju i domišljatost zahvaljujući kojoj uspijeva svladati sve prepreke s kojima se suočava. Autor je ideje o trojanskom konju, varci kojom je na prevaru okončan Trojanski rat nakon desetogodišnje grčke opsade. Nakon toga još deset godina luta morem doživljavajući iznimne pustolovine u nastojanju da se vrati kući, na rodni otok Itaku, gdje ga čekaju (ukupno 20 godina) vjerna supruga Penelopa i sin Telemah, što je i središnja tema *Odiseje*.

Film: Čovjek koji nije mogao šutjeti

(Nebojša Slijepčević, 2024.)

Za zagrijavanje

- Jesi li kada prešutio/prešutjela nepravdu u svojem okruženju? Ako jesi, zašto? Objasni je li takvo prešućivanje nekada pametnije.
- Što se događa kada svi šutimo jer je to pametnije?



O filmu

Čovjek koji nije mogao šutjeti kratkometražni je igrani film iz 2024. godine scenarista i redatelja Nebojše Slijepčevića, koji se temelji na istinitome događaju ratnoga zločina u Štrpcima, u Bosni i Hercegovini iz 1993. godine. Radnja se odvija u vlaku na liniji Beograd – Bar u koji upadaju srpske paravojske postrojbe koje iz vagona izvlače Bošnjake s namjerom da ih pogube. Samo se jedan putnik, Hrvat Tomo Buzov, pokušao suprotstaviti tomu zločinačkom naumu, a zbog toga je i sam bio otet iz vlaka i ubijen.

Film je osvojio niz nagrada i priznanja u kategoriji kratkoga filma, među ostalim i glavnu nagradu – *Zlatnu palmu* na prestižnome Filmskom festivalu u Cannesu, Europsku filmsku nagradu (takozvani „Europski Oscar“), Nagradu *César* (takozvani „Francuski Oscar“), a bio je na popisu kandidiranih filmova za najprestižniju filmsku nagradu *Oscar* Američke akademije filmskih umijeća i znanja.



Nebojša Slijepčević sa *Zlatnom palmom* na Filmskom festivalu u Cannesu

Upute za gledanje filma

Prije no što započneš gledati film *Čovjek koji nije mogao šutjeti*, pročitaj sljedeće smjernice. One će ti pomoći da obratiš pozornost na važne aspekte filma i da se što bolje pripremiš za njegovu analizu.

- Koji je lik u fokusu tijekom filma? (Tko je najviše u kadru, iz čijega motrišta najviše pratimo zbivanja?)
- Koji događaj/situacija predstavlja obrat u filmu?
- Koji je lik zapravo „čovjek koji nije mogao šutjeti“?
- Koji filmski plan prevladava u filmu? Zašto?

Sada si spreman/spremna za gledanje filma *Čovjek koji nije mogao šutjeti*. Udobno se smjesti i koncentriraj kako bi mogao/mogla što bolje pratiti tijek filma prema gornjim smjernicama. Da bi što uspješnije pratio/pratila film, savjetujemo ti da vodiš bilješke.

Administrativno-poslovni stil

Za zagrijavanje

- Koliko bitnim smatraš prvi dojam tijekom čitanja prijave na natječaj za posao? Što ga, prema tvojemu mišljenju, oblikuje?
- Koje asocijacije vezuješ uz pojam *poslovni hrvatski jezik*?
- Komentiraj tezu Anđele Frančić i Bernardine Petrović: „Prosječan govornik hrvatskoga jezika ne mora znati napisati ni pjesmu, ni novinsku vijest, ni znanstveni članak, ali će ga se smatrati gotovo nepismenim ne zna li napisati prijavu na natječaj, životopis, molbu ili žalbu.“



Prijava na natječaj

- Pročitaj i usporedi dvije prijave na natječaj za isti posao. Razmisli komu bi dao/dala prednost pri zapošljavanju i zašto.

Ana Anić
Dubrovačka 31
44 000 Sisak

Sisak, 3. ožujka 2025.

Predmet: Prijava na natječaj

Poštovani,

prijavljujem se za mjesto nastavnice Matematike na temelju natječaja koji je 1. ožujka. 2025. objavljen na stranicama Škole. Prijavi prilažem sljedeće priloge:

- životopis
- domovnicu
- diplomu
- uvjerenje o nekažnjavanju.

Unaprijed zahvaljujem na razmatranju molbe.

Srdačan pozdrav!

Ana Anić
Ana Anić

Osnovna škola Miroslava Krlež
Vukovarska 20
44 000 Sisak

1.

Iva Ivić
Boškovićeve 27
44 000 Sisak

Poštovani,

javljam se na natječaj s vaših stranica za profesoricu matematike, imam sve uvjete, možete provjeriti u diplomi. Ako treba još nešto, molim Vas javite pa ću poslati.

Hvala i čujemo se!

Iva I



Fokus na tekst

1. Kako je u prvoj molbi naznačen primatelj, a kako u drugoj? Koji način smatraš primjerenijim i zašto?
2. Kakav način komunikacije uspostavlja prva pošiljateljica, a kakav druga? Koji djeluje profesionalnije i zašto?
3. Izdvoji nekoliko jezičnih pogrešaka koje uočavaš. Koje je tvoje mišljenje o njihovom utjecaju na primatelja molbe?
4. Koja je molba bliža razgovornom stilu? Potkrijepi svoj odgovor primjerima iz teksta.

Kako što možeš uočiti, dvije prijave na isti natječaj samo na prvi pogled djeluju slično. Iako su obje kratke i oslanjaju se na to da će poslodavac odlučiti o zapošljavanju na temelju dodatne dokumentacije, prva je molba stilski i jezično korektnija. Naveden je pošiljatelj i primatelj, predmet molbe, prilozi, ime, potpis i mjesto, a stil kojim je pisana naziva se **administrativno-poslovnim**.

U drugoj molbi autorica ne navodi primatelja molbe, izostavlja predmet, ne naznačuje o kojemu je natječaju riječ (bilo bi dovoljno da su u gornjem desnom uglu navedeni naziv i adresa institucije), naziv nastavnoga predmeta piše pogrešno – malim početnim slovom, iza *molim vas* izostavlja zarez, a dio rečenice *imam sve uvjete, možete provjeriti* (pogreška u infinitivu) *u diplomi* djeluje neprofesionalno i pisano razgovornim stilom, koji nije primjeren službenoj komunikaciji. Osim toga, dojam dodatno kvari nespretno sastavljena rečenica prije pozdrava, koja kao da sugerira da bi se poslodavac trebao baviti time je li njezina dokumentacija potpuna ili nije. Pozdrav je suviše neformalan (*čujemo se*), a iznad potpisa, koji ponekad može djelovati vrlo nečistljivo, ne stoji puno ime. Može se zaključiti da druga prijava na natječaj, iako nije mnogo opširnija od prve, obiluje pogreškama koje bi pošiljateljicu mogle diskvalificirati kod željenoga poslodavca.

Pravilnik

► Pročitaj dio *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* pa odgovori na pitanja.

Članak 6.

Uvodno ili inicijalno provjeravanje

- (1) Učitelj/nastavnik može na početku nastavne godine – u svrhu uvida u postignutu razinu kompetencija učenika u pojedinome razrednome odjelu i nastavnome predmetu – provesti uvodno ili inicijalno provjeravanje.
- (2) Svako se inicijalno provjeravanje mora najaviti i provesti do kraja drugoga tjedna od početka nastavne godine, a pisane inicijalne provjere ne ubrajaju se u broj planiranih pisanih provjera iz članka 10. ovoga Pravilnika.
- (3) Rezultat inicijalne provjere upisuje se u bilješke o praćenju učenika, ne ocjenjuje se te služi pravovremenome pružanju kvalitetne individualne informacije učeniku i roditelju.

(Izvor: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_09_112_2973.html)



Fokus na tekst

1. Koji glagol u tekstu upućuje na to da je riječ o pravilniku (administrativnome tekstu koji donosi pravila)?
2. Kako bi se drugačije moglo napisati *u svrhu uvida* a da značenje ostane isto?
3. Što doprinosi preglednosti ovoga pravilnika?

Obilježja administrativno-poslovnoga stila

Značajke su administrativno-poslovnoga stila **ustaljena struktura teksta** (česti su predlošci administrativnih tekstova), **klišejiziranost izraza, preglednost, jednostavnost, sažetost, jasnoća, potpunost, logičnost, točnost, eksplicitnost, konkretnost i objektivnost**. U tekstovima pisanim administrativno-poslovnim funkcionalnim stilom često se nepotrebno gomilaju istoznačni izrazi, tzv. pleonazmi (*no međutim, najoptimalnije, iz razloga jer, čak štoviše*). U njemu dominiraju imenice, predikati su često dekomponirani, odnosno rastavljeni na infinitiv i imenicu (*izvršiti upis* umjesto *upisati*), a na jezičnome se planu često ponavljaju neke riječi i spojevi riječi poput *izvješće, povjerenstvo, u vezi s tim, gore navedeno*.

*klišejiziranost –
ukalupljenost*

Najčešće pogreške

U administrativno-poslovnome su stilu najčešći sljedeći pleonazmi:

NETOČNO	TOČNO
<i>kako i na koji način</i>	<i>kako / na koji način</i>
<i>no međutim</i>	<i>no / međutim</i>
<i>čak štoviše</i>	<i>čak / štoviše</i>
<i>samo i jedino</i>	<i>samo / jedino</i>
<i>neophodno potrebno</i>	<i>neophodno / potrebno</i>
<i>stalno i permanentno</i>	<i>stalno / permanentno</i>
<i>oko stotinjak</i>	<i>stotinjak / oko stotinu</i>
<i>circa/cca oko</i>	<i>oko</i>

Iako administrativno-poslovni stil teži korektnosti, nerijetko se u tekstovima pisanim tim funkcionalnim stilom narušava jezična norma:

NETOČNO	TOČNO
dopis kojega ste poslalo	dopis koji ste poslali
na Markovom trgu	na Markovu trgu
biti ćete obaviješteno	bit ćete obaviješteni
u (s)vezi toga	u (s)vezi s tim
obzirom da	s obzirom na to da
budući je prošao rok	budući da je prošao rok
unatoč toga	unatoč tomu
na internet-stranicama	na internetskim stranicama

(Prema: A. Frančić, B. Petrović, *Hrvatski jezik i jezična kultura*)



Fokus na tekst

1. U primjerima iz prve tablice svrati pozornost na značenja riječi u lijevome stupcu pa utvrdi zašto je riječ o pleonazmima. Posluži se, ako je potrebno, rječnikom (rjecnik.hr) ili jezičnim savjetnikom (jezicni-savjet-nik.hr) da bi lakše došao/došla do točnoga odgovora.
2. Primjenjujući znanje koje si stekao/stekla učeći o vrstama riječi, utvrdi pravila prema kojima su napisani točni primjeri u drugoj tablici.

Javni, komercijalni i neprofitni mediji

Za zagrijavanje

- Usporedi ova dva naslova s mrežnih portala. Koji bi članak prije otvorio/otvorila i zašto?
- Kako se financiraju portali na kojima su objavljeni ovi članci? Po čemu se još razlikuju?

PREPOZNAJETE LI IH

FOTO Evo kako izgledaju naši slavni bez photoshopa i filtera

Na društvenim mrežama razna zvijezde češće objavljuju fotografije koje su prošle kroz razna retuširanja, a izuzetak nisu ni hrvatske slavne osobe...

(Izvor: 24sata.hr)

U FOKUSU



30. 12. 2024.

Umjetnost bez volje

Matija Prica, kroz prizmu teorije neuroznanstvenika Roberta Sapolskog o nepostojanju slobodne volje kod ljudi, sagledavaju kreativnost i kreativni proces.

Piše: Matija Prica

(Izvor: Booksa.hr)

Tri članka o istome filmu – tri različite priče

- Pročitaj tri ponuđena naslova tekstova. Koji bi tekst prvi izabrao/izabrala samo na temelju njegova naslova? Obrazloži svoj izbor. Koji su elementi poveznice mamca (engl. *clickbait*) prisutni u prvome naslovu?

1. *Ovo je film koji osvaja nagrade: Na njemu su radili dvije godine, 13 minuta koštalo je 150.000 €!*
2. *Čovjek koji nije mogao šutjeti: film kojem je mjesto u kurikulumu za srednju školu*
3. *Prvu hrvatsku Zlatnu palmu osvojio film "Čovjek koji nije mogao šutjeti"*

- Usporedi tri članka o filmu *Čovjek koji nije mogao šutjeti* i promisli o njima uz pomoć pitanja koja slijede. Probaj zaključiti koji je od njih objavljen u javnim, koji u komercijalnim, a koji u neprofitnim medijima.

Prvi tekst

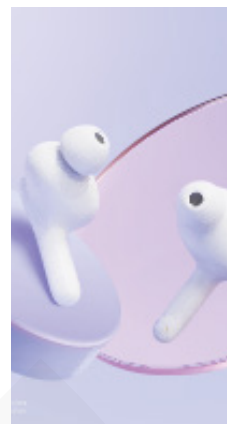


'ČOVJEK KOJI NIJE MOGAO ŠUTJETI'

**Ovo je film koji osvaja nagrade:
Na njemu su radili dvije godine,
13 minuta koštalo je 150.000€!**



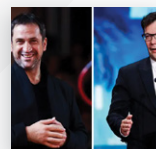
**'Čovjek koji nije mogao šutjeti' uvršten je u tvz, shortlistu
za nominaciju za Oscara, a hoće li konkurirati za prestižnu
nagradu bit će objavljeno već idući mjesec...**



Nakon što je Hrvatskoj donio prvu Zlatnu palmu u Cannesu i "Europskog Oscara", film je uvršten na takozvanu shortlistu od 15 kratkometražnih igranih naslova iz cijeloga svijeta koji su u utrci za nominaciju za nagradu "Oscar" Američke akademije filmske umjetnosti i znanosti.

ČEKAJU KONAČNE NOMINACIJE

**Slijepčević i Bogdan za 24 sata nakon ulaska
u užu izbor za Oscara: 'Nismo pod šokom'**



Članovi Akademije od 8. do 12. siječnja glasanjem donose odluke o nominacijama, a nominirani naslovi u svim kategorijama bit će objavljeni 17. siječnja 2025. godine. Svečanost dodjele nagrade Oscar održava se 2. ožujka u Los Angelesu.



Na filmu "Čovjek koji nije mogao šutjeti" radilo je šezdesetak ljudi, a film je stajao 150 tisuća eura, rekao je Slijepčević u emisiji "Nedjeljom u 2" u lipnju. Na scenariju i filmu radio je dvije godine.

- Riječ je možda o najskupljem kratkom filmu u zadnjih dvadesetak godina - pojasnio je Slijepčević, koji je tad upozorio i na to da Hrvatska ima dobre filmove, ali da teško dolaze do financiranja, zbog čega se okreću inozemnom tržištu.

NEBOJŠA SLIJEPCHEVIĆ

Redatelj filma 'Čovjek koji nije mogao šutjeti' dolazi idućeg lipnja na 2. 'Slano Film Days'



Zbog uspjeha u Cannesu, Vlada RH nagradila je redatelja s 50.000 eura, a redatelj je dodao kako je novac za cijelu ekipu koja je radila na filmu, a ne samo za njega. Pozvao je ljude da gledaju hrvatski film jer je to hrvatsko nacionalno blago.

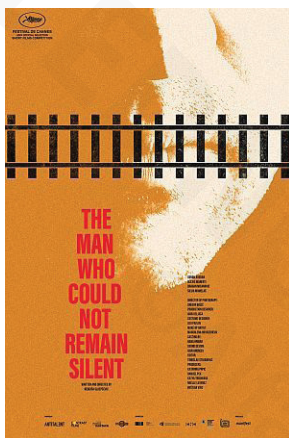
(...)

(Izvor: <https://www.24sata.hr/show/ovo-je-film-koji-osvaja-nagrade-na-njemu-su-radili-dvije-godine-13-minuta-kostalo-je-150-000-eur-1022523>)

Drugi tekst

REŽIJA: NEBOJŠA SLIJEPCHEVIĆ

▶ ČOVJEK KOJI NIJE MOGAO ŠUTJETI: FILM KOJEM JE MJESTO U KURIKULUMU ZA SREDNJU ŠKOLU



**MARKO
STOJILJKOVIĆ**
05. 06. 2024.

ocjena: ★★★★★ godina: 2024. trajanje: 13 minuta

uloge: **Goran Bogdan, Dragan Mićanović, Alexis Manenti, Silvio Mumelaš, Nebojša Pop Tasić**

žanr: **kratkometražna ratna drama**

scenario: **Nebojša Slijepečević**

režija: **Nebojša Slijepečević**

Da bi zlo pobijedilo, dobri ljudi moraju učiniti samo jednu stvar – apsolutno ništa. Dođu tako mutna vremena, „pametni” šute i trpe, budale dižu halabuku, zlobni zavladaју, a oni „normalni” gledaju samo kako preživjeti. Osjetili smo to na svojoj koži devedesetih godina. I šutjeli smo i trpjeli dok su odvodili druge, sve se nadajući da neće „mečka zaigrati i pred našom kućom”. Malo tko je tada zaista bio čovjek, netko tko nije mogao šutjeti, kome to čast nije dozvoljavala, pa čak i po cijenu svog života. Takav čovjek bio je Tomo Buzov, Kaštelanin po rođenju, Beograđanin po adresi prebivališta, umirovljeni kapetan Jugoslavenske narodne armije koji se tog kobnog zimskog dana našao u vlaku Beograd-Bar na stanici u Štrpcima u Bosni i Hercegovini, kroz koju ta linija prolazi jedva desetak kilometara. Putovao je u posjet sinu koji je svoj vojni rok služio u Podgorici.

On se jedini od nekoliko stotina putnika glasno pobunio kada su zločinci okupljeni pod imenom „**Osvetnici**“ i komandom zloglasnog, kasnije u Haagu i osuđenog, Milana Lukića, iz vlaka izvodili putnike bošnjačkih imena. Buzovu vojnička etika jednostavno nije dopuštala da postupi drugačije. Kao „nagradu“ za takav čin dobio je mučenje i smrt, grob mu se ne zna, a do skora ga se sjećala jedino njegova obitelj, nikako institucije ili države, jer nije bio ničiji.



Jedan od onih koji ga se sjetio bio je **Boris Dežulović** smjestivši ga u fokus svoje kolumne „Jedan od tisuću“. Taj su tekst pročitali producent **Danijel Pek** i filmaš **Nebojša Slijepčević** te odlučili ekranizirati priču Tome Buzova. Proizvod je kratkometražni igrani film inspiriran istinitim događajem, po motivima Dežulovićevog teksta i s dijalogom koji se u dobroj mjeri bazira na sudskim transkriptima. Ostalo je povijest- film je otišao u Cannes i **Hrvatskoj donio prvu Zlatnu palmu od njene samostalnosti**.

„**Čovjek koji nije mogao šutjeti**“ zaista je izniman kratki film kojem je mjesto u kurikulumu za etiku u srednjoj školi. I nije ga mogao snimiti nitko drugi osim Nebojše Slijepčevića, autora iznimne etike, spremnog da progovori o tome kako mnoštvo, ma kojim se imenom ono zvalo i ma kojom se zastavom ogrtalo, uvijek diskriminira pojedinca. Sjetimo se samo (...) „Dragih susjeda“, „Pravde“ ili „Muškog filma“ kojima je Slijepčević postavljao neugodna etička pitanja i ispitivao neuralgične točke hrvatskog društva poput kulture oružja, upitnu toleranciju prema različitosti i diskriminaciju po nacionalnom ključu koja se zna prelijevati i na nove generacije koje s ratom nisu ništa imale. A ako ćemo čisto o autorskom kvalitetu i kvalifikacijama, istaknimo da je upravo Slijepčević snimio najuspjeliju hrvatsku (hm, post-jugoslavensku?) romantičnu komediju, doduše kao dokumentarni film, a taj „Gangster te voli“ jedan je od rijetkih dokumentaraca koji se mogu nazvati kino-hitom. (...)

Na koncu, Slijepčević nas svojim filmom na efektivno desetak minuta vodi **direktno u srce košmara i stavlja pred dilemu**. Možda svako od nas sebe vidi kao potencijalnog Tomu Buzova, eventualno kao mladića Milana, ali istina je da smo u takvim situacijama u opasnosti da postanemo ljigavi kao kondukter Grujo (Pop Tasić) ili nemošti kao putnik Dragan. Situacija je možda sasvim partikularna, ali je kontekst posve univerzalan.

Lupiga.Com

Naslovna fotografija: Antitalent

Ovaj tekst nastao je uz potporu Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija u sklopu projekta „Korak dalje: Izazovi europske Hrvatske“

Treći tekst

Prvu hrvatsku Zlatnu palmu osvojio film "Čovjek koji nije mogao šutjeti"

25. 05. 2024. | Zadnja izmjena: 23:08 | Autor: Dnevnik | Vijesti iz kulture

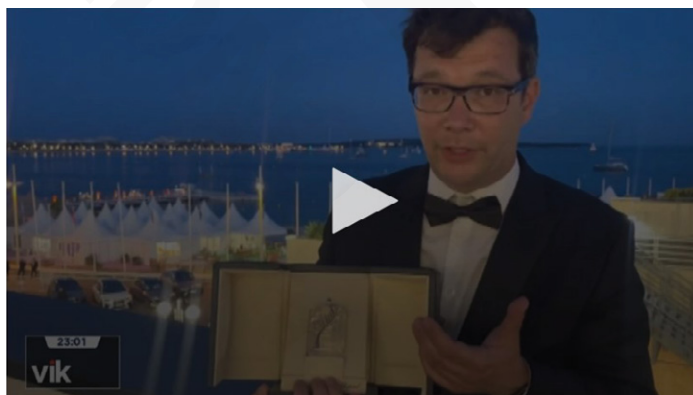


Senzacionalna vijest pristigla je večeras iz Cannesa. Film "Čovjek koji nije mogao šutjeti" redatelja **Nebojše Slijepčevića** osvojio je prvu hrvatsku Zlatnu palmu na međunarodnom filmskom festivalu.

Izvrstan uspjeh **Nebojše Slijepčevića** otvorit će mnoga vrata njegovu nagrađenom filmu koji će, zasigurno, imati svjetsku distribuciju. Nakon što je dobio Zlatnu palmu dao je ekskluzivnu izjavu za HRT-ove Vijesti iz kulture.

- Javljam se iz Cannesa, gdje sam dobio

malu Zlatnu palmu i ne mogu biti sretniji. To je stvarno nevjerojatan doživljaj popeti se na pozornicu i to u večeri kad jedan **George Lucas** prima nagradu za životno djelo iz ruku **Francisa Forda Coppole**. Malo mi je čudno sve skupa zvuči nestvarno, no ono možda što je bitnije od toga je da sam ovu nagradu posvetio **Tomi Buzovu**, čovjeku koji je inspirirao ovaj film. Jako sam sretan da će doći do velikog broja gledatelja zahvaljujući ovoj nagradi, uključujući i do hrvatskih gledatelja koji film uskoro mogu očekivati premijeru na hrvatskim festivalima.



Film "Čovjek koji nije mogao šutjeti", u konkurenciji s još 10 naslova, trijumfirao je u kategoriji kratkometražnog filma.

Ovo je prva Zlatna palma za hrvatski film od osamostaljenja. Film su producirali **Katarina Prpić** i **Danijel Pek** iz Antitalenta, a realiziran je u koprodukciji s kućama iz Bugarske, Francuske i Slovenije.

Najbolji naslov u konkurenciji kratkometražnih filmova birao je žiri kojim je predsjedala belgijska glumica **Lubna Azabal**.

Primajući nagradu na svečanoj dodjeli, redatelj **Nebojša Slijepčević** je zahvalio cijeloj ekipi svog filma, a dvorana ga je pozdravila gromoglasnim pljeskom.

"Čovjek koji nije mogao šutjeti" svjetsku je premijeru imao u petak, 25. svibnja, u dvorani Debussy, u prisutnosti filmske ekipe.

Radnja se zbiva 1993. u ratnoj Bosni i Hercegovini. Putnički vlak na liniji Beograd-Bar zaustavljaju paravojne snage u akciji etničkog čišćenja. Dok odvođe nevine civile, samo jedan od pet stotina putnika usuđuje im se suprotstaviti.

(...)

Redatelj **Nebojša Slijepčević** gostovao je u emisiji HTV-a U fokusu prije tjedan dana, u subotu 18. svibnja 2024. uoči odlaska u Cannes na filmski festival.

Snimka emisije:



Vijesti HRT-a pratite na svojim pametnim telefonima i tabletima putem aplikacija za iOS i Android. Pratite nas na društvenim mrežama Facebook, Twitter, Instagram, TikTok i YouTube!

(Izvor: <https://magazin.hrt.hr/kultura/film-covjek-koji-nije-mogao-sutjeti-nebojse-slijepcevic-a-osvojio-prvu-hrvatsku-zlatnu-palmu-11567087>)



Fokus na tekst

1. Koji ti je od ovih tekstova najzanimljiviji. Zašto?
2. Objasni razliku u popratnoj opremi triju tekstova (poveznice, videozapisi, reklame).
3. Podijeli poveznice u tekstovima na one koji upućuju na: a) druge članke, b) druge videozapise/medije, c) društvene mreže, d) ključne riječi, e) reklame.
4. Objasni po čemu su ovi tekstovi hipertekstovi.
5. Koja je funkcija poveznica i hiperteksta u svakome od ovih triju tekstova? Kako se razlikuju?
6. Koji su elementi senzacionalizma prisutni u prvome tekstu, osobito u naslovu?
7. Objasni razliku u načinu financiranja triju navedenih tekstova. U kojemu je od njih izravno naveden način financiranja? Izdvoji dio teksta u kojemu je to navedeno.
8. Koji je od ovih tekstova društveno najprovokativniji? Zašto?
9. Zaključite na temelju prethodne analize koji je od ovih tekstova objavljen u javnome, koji u komercijalnome, a koji u neprofitnome mediju.

hipertekst – tekst u kojemu odabrane riječi, fraze ili slike mogu služiti kao veza prema drugim tekstovima, slikama, zvučnim zapisima ili kakvu drugome dokumentu

senzacionalizam – način novinarskoga pisanja; pretjerivanje u senzacionalnim činjenicama, inzistiranje na skandaloznome

Uloga medija u društvu

Mediji se **prema načinu financiranja** dijele na **javne**, **komercijalne** i **neprofitne**. Svaka od tih vrsta medija ima određenu ulogu u društvu. Ovisno o vrsti medija razlikuje se odabir sadržaja koji će biti objavljeni, kao i sam pristup i obrada građe koja se predstavlja.

► Prouči sadržaj tablice koja prikazuje vrste medija prema načinu financiranja i njihova obilježja.

JAVNI MEDIJI				
– mediji u javnome vlasništvu (država, županija, grad, općina i sl.)				
svrha	izvor financiranja	sadržaj i publika	forma/pristup	primjer
- informiranje, obrazovanje i zabava uz promicanje javnoga interesa - osiguravanje nepristrana i kvalitetna izvještavanja koje služi cijeloj zajednici - promicanje kulturnih, obrazovnih i društveno važnih tema, često bez obzira na komercijalnu isplativost	- javni fondovi - pristojbe (obvezatna pretplata) - proračunske potpore - oglašavanje (manje nego u komercijalnim medijima) dobit – samo za unapređenje i razvoj vlastite djelatnosti	- informativni, obrazovni i zabavni sadržaji - teme od interesa za različite profesije i skupine (npr. pomorci, obrazovni djelatnici, branitelji, poljoprivrednici) publika – svi građani, a osobito oni koji su manje zastupljeni u komercijalnim medijima (npr. djeca i mladi, socijalno ugroženi, umirovljenici, osobe s posebnim potrebama i sl.)	- profesionalan i pluralistički pristup - izbjegavanje senzacionalizma i trivijalnoga sadržaja	<i>Narodna novine</i> <i>Zagreb.hr</i> <i>HRT</i> <i>Radio Sljeme</i>
KOMERCIJALNI MEDIJI				
– mediji u privatnome vlasništvu (pojedinci, tvrtke, medijske kuće)				
svrha	izvor financiranja	sadržaj i publika	forma/pristup	primjer
- ostvarivanje dobiti (profita) - vjerodostojno i pravodobno informiranje javnosti sukladno <i>Zakonu o medijima</i>	- oglašavanje - pretplata - prodaja sadržaja - donacije dobit – slobodno raspolaganje	- zabavni i trivijalni sadržaji - senzacionalističke teme - manjak raznolikosti sadržaja - izostanak kulturnih i znanstvenih sadržaja i sadržaja namijenjenih specifičnim društvenim skupinama (manjinskim, marginalnim i sl.) publika – svi građani, osobito oni koji najviše troše	- dinamičan i inovativan pristup medijskomu izvještavanju - trivijaliziranje i pojednostavljivanje ozbiljnih tema - mrežni (internetski) portali: kraći i manje zahtjevni tekstovi, puno fotografija, privlačni naslovi	<i>Jutarnji list</i> <i>24sata</i> <i>Index.hr</i> <i>Tportal.hr</i> <i>RTL</i> <i>Nova TV</i> <i>Otvoreni radio</i>

NEPROFITNI MEDIJI				
– mediji u vlasništvu nevladine organizacije ili udruge				
svrha	izvor financiranja	sadržaj i publika	forma/pristup	primjer
• promicanje određenih društvenih, kulturnih, obrazovnih ili lokalnih ciljeva • informiranje i osnaživanje lokalne zajednice, promicanje manjinskih prava, zaštite okoliša, ljudskih prava ili edukacije	• sredstva organizacija i udruga (donacije, članarine, proračunske potpore) • projekti, fondovi, javni natječaji • skupno/masovno financiranje (<i>crowdfunding</i> kampanje) • oglašavanje (manje nego u javnim medijima) • dobit – za razvoj djelatnosti i ciljeve nevladine organizacije ili udruge	• društvene, kulturne, obrazovne teme od javnoga i lokalnoga interesa te interesa manjina, specifičnih skupina i zanimanja • sadržaji javno i besplatno dostupni svima • publika – pojedine društvene skupine, obično manje zastupljene u komercijalnim medijima	• analitički i kritički pristup • mogućnost objektivnijega pristupa u obradi tema i njihove prezentacije • izbjegavanje senzacionalizma, trivijalnosti i pristranosti u obradi tema	<i>Ulične svjetiljke</i> (časopis o beskućništvu) <i>Lupiga.com</i> <i>Booksa.hr</i> <i>Romi.hr</i> <i>Badblueboys.hr</i> <i>Televizija Student</i> <i>Radio Student</i>



Pitaj se još

1. Usporedi kako se svaki od tekstova o filmu *Čovjek koji nije mogao šutjeti* uklapa ili na koji način možda odudara od tipične vrste medija s obzirom na način financiranja. Svoja opažanja možeš temeljiti na sadržajima iznesenima u prethodnoj tablici.
2. Navedi primjere javnih, komercijalnih i neprofitnih medija koji odudaraju od podjele iz tablice (npr. članak u komercijalnim medijima koji nema trivijalan, već ozbiljan pristup sadržajima, ili obratno – članak u javnim ili komercijalnim medijima koji ima pojednostavljen i površan pristup temi).



Istražuj, surađuj, stvaraj

- Navedi još tri komercijalna mrežna portala. Na primjerima nekoliko članaka izdvoji obilježja na temelju kojih je jasno da su objavljeni u komercijalnim medijima.
- Usporedi strukturu programa u jednome danu jedne javne i jedne komercijalne televizije i opiši po čemu se razlikuju.
- Navedi primjer političkoga utjecaja na javni medij na temelju jednoga ili više članaka ili emisija. Izdvoji izravno i neizravno posredovane poruke u njima.
- Odaberi jedan neprofitni mrežni portal i odredi udovoljavaju li odabrani članci navedenim kriterijima (objektivnost, nepristranost i izbjegavanje senzacionalizma) kojih bi se neprofitni mediji trebali držati u obradi i prezentaciji teme.
- Usporedi jedan javni, komercijalni i neprofitni mrežni portal. Navedi uočene razlike.

Projekt: Analiza medijskih tekstova



- Istraži nekoliko medijskih tekstova o odabranoj temi iz različitih izvora, analiziraj ih i predstavi rezultate.

Faze provedbe projekta

1. Definiranje teme

- Izaberi temu koja te zanima i koja je aktualna u društvu (npr. društvene mreže, obrazovanje, javno zdravstvo, okoliš, umjetna inteligencija).
- Traži dopuštenje nastavnika za obradu svoje teme (s obzirom na to je li prikladna za nastavu).
- Dogovori se s nastavnikom o načinu izlaganja (prezentacija, poster, infografika, usmeno izlaganje, kombinacija navedenoga; grupno ili pojedinačno).

2. Istraživanje

- Potraži medijske tekstove povezane s temom iz različitih izvora (npr. vijesti, članci, društvene mreže, videozapisi).
- Prikupi podatke o autorima, platformama na kojima su objavljeni tekstovi, datumima, ciljnoj publici.
- Analiziraj tekstove s obzirom na izvor, svrhu, namjenu i poruku.

3. Prosuđivanje vjerodostojnosti

- Analiziraj vjerodostojnost tekstova prema sljedećim kriterijima:
 - autoritet autora (stručnost, kredibilitet)
 - objektivnost (postojanje pristranosti ili manipulacije)
 - činjenice i dokazi (provjerljivost tvrdnji)
 - ažurnost (datum objave).

- Kritički vrednuj odabrane tekstove i zaključci koji su izvori vjerodostojniji.
 - Istakni zašto je važna vjerodostojnost izvora.
 - Podupri svoje zaključke argumentima.

4. Priprema izlaganja

- Pripremi svoje izlaganje:
 - a) s pomoću prezentacije (alati: *PowerPoint*, *Prezi*, *Canva* i sl.)
 - b) s pomoću postera
 - c) s pomoću infografike
 - d) bez dodatnih pomagala.

5. Izlaganje

- Predstavi svoju analizu pojedinačno / u timu u razrednome odjelu ili predaj prezentaciju nastavniku prema dogovoru.

6. Refleksija i povratne informacije

- razgovor o važnosti vjerodostojnosti izvora
- zajednička analiza izlaganja, konstruktivne povratne informacije
- vrednovanje.

6. I BI SLOVO

(SREDNJI VIJEK, HUMANIZAM I PREDRENESANSA)

Europska srednjovjekovna književnost (uvod)	300
Europska srednjovjekovna književnost (Nastanak europskih nacionalnih književnosti)	302
Obilježja europske srednjovjekovne književnosti (sinteza)	306
Hrvatsko srednjovjekovlje	307
Postojim, dakle imam jezik (Početci hrvatske pismenosti)	308
Hrvatski tiskarski prvijenac	316
Obilježja hrvatske srednjovjekovne književnosti (sinteza)	320
Srednji vijek u suvremenoj popularnoj kulturi	321
Projekt: <i>Srednji vijek i suvremena popularna kultura</i>	322
Zapisnik	324
Humanizam i predrenesansa	330
Francesco Petrarca, <i>Kanconijer</i>	336
Projekt: <i>Petrarca i suvremena popularna kultura</i>	342
Renesansa (sinteza)	344
Obilježja renesanse – <i>duh vremena</i>	345
Marin Držić, <i>Novela od Stanca</i>	346
Predrenesansna i renesansna književnost (sinteza)	359
Film: <i>Mucica</i> (Aldo Tardozi, 2012.)	361
Znanost o književnosti (sinteza)	363

Francesco Petrarca, *Kanconijer*

Za zagrijavanje

- Može li prava ljubav biti neuzvrćena? Obrazloži svoj odgovor.
- Što mogu ili trebaju učiniti oni koji su nesretno zaljubljeni?

Lirski dnevnik jedne ljubavi – *Rasute rime*

Talijanski pjesnik Francesco Petrarca svoju je zbirku ljubavnih pjesama *Kanconijer* pisao više od trideset godina. S obzirom na tako dugo razdoblje nastajanja i na činjenicu da se u tim pjesmama iznose različita ljubavna raspoloženja te se neposredno ističu trenutačni osjećaji koji se s vremenom mijenjaju, o zbirci je moguće govoriti i kao o lirskome dnevniku. Najviše je soneta, njih 317, dok je kancona 29, sestina šest, balada sedam, a madrigala četiri. Pjesme su označene rednim brojevima. Prema prvome stihu prvoga soneta katkada se i cijela zbirka naziva *Rasute rime*.

Kao i u pravome dnevniku, jednim se dijelom slijedi kronologija toga ljubavnog odnosa. No nisu sve pjesme raspoređene u vremenskome slijedu kojim su nastajale. Probaj zaključiti kada nastaje prvi sonet u zbirci.

kancona – pjesnički oblik trubadurske poezije – nedefiniran broj strofa i promjenljiv (pet do sedam) broj stihova u jedanaestercima i sedmercima

sestina – pjesma od šest strofa

balada – u srednjemu vijeku i predrenesansi pjesma fiksne forme pjevana uz ples

madrigal – pjesma ljubavnoga ili šaljivoga karaktera, od šest do trinaest stihova

PJESMA

I.

Vi što u zvuku rasutih mi rima
slušate uzdah što bje srcu hrana
u prvoj tlapnji mladenačkih dana,
kad dijelom drugi čovjek bijah svima,

razan stil što plač i miso ima
zbog pustih nada i zbog pustih rana,
nadam se da će shvatit kom je znana
iskustvom ljubav: oprost molim njima.

Narod je dugo, sad dobro vidim,
o meni pričo i tiho i glasno,
pa sâm se često sebe sramim jako;

i plod je mojih tlapnja da se stidim,
i da se kajem, i da spoznam jasno:
kratak je san na svijetu htijenje svako.

(Prijevod i tumač: Frano Čale)

TUMAČ

Kajući se i stideći zbog isprazne ljubavi, traži od čitatelja samilost i oprost.

rasutih rima – rasutih pjesama, koje nisu dio jedinstvenoga spjeva

u prvoj tlapnji – bile su mu dvadeset i tri godine kad se zaljubio u Lauru, a prema ondašnjim poimanjima mladost je započinjala s dvadeset petom godinom
drugi čovjek bijah – teško ljubavno iskustvo učinilo ga je drukčijim

pustih rana – ispraznih patnja, koje se neprestance izmjenjuju s nadama, podjednako ispraznim



Fokus na tekst

1. Kakav dojam na tebe pjesma ostavlja? Zašto?
2. Kako ti je tumač Frana Čale na početku pomogao u razumijevanju pjesme? Što ti je još ostalo nejasno?
3. Komu se obraća lirski subjekt? Što traži od onoga komu se obraća?
4. Zbog čega se lirski subjekt kaje?
5. Koliko godina otprilike ima lirski subjekt?
6. U kojemu je trenutku ili fazi života i stvaranja pjesama nastala ova pjesma? Obrazloži na temelju čega to zaključuješ.
7. Analiziraj kompoziciju pjesme: na koji su način misaono povezani katreni, a na koji tercine?



Sudbonosni susret

Za Petrarčin je život i književno djelo bio ključan susret s Laurom de Noves. Prvi ju je put vidio na Veliki petak, 6. travnja 1327. godine u crkvi sv. Klare u Avignonu. Premda je bila udana za drugoga, Petrarca se zaljubio na prvi pogled.

► Obrazloži je li ljubav na prvi pogled moguća.

PJESMA

III.

Bijaše dan kad sunce zrake gasne,
jer svog tvorca bilo mu je žao,
uhićen kada bjeh, a nisam znao,
jer svezaše me, gospo, oči krasne.

Ne činjaše se doba da se hudim
strijelama jošte Amorovim nadam:
bez sumnja idah; jad moj poče tada
sa zajedničkom boli sviju ljudi.

Amor me snađe kad se ne znah branit,
zaposjednu mi srce preko vida,
a suzam oči postadoše lukom.

po mnijenju mojem on nemade stida
kad u tom stanju strijelom mene rani,
a vama jakoj ne zaprijeti lukom.

(Preveo Zvonimir Mrkonjić)

TUMAČ

Pošteditelji Lauru, Amor ga je ranio nenadano, kad su svi ljudi oplakivali Kristovu smrt.

dan – 6. travnja 1327. godine, u crkvi sv. Klare, na Veliki petak, obljetnicu Kristove smrti, zbog koje je, prema evanđelistima, bila pomrčina Sunca
uhićen – od Amora

ne činjaše se itd. – tog se dana nije bilo nadati da će Amor napadati
hudim – zlim
zajedničkom – svih kršćana

Amor – rimski bog ljubavi, obično prikazan kao krilati dječak s lukom i strijelama. Koga pogodi strijelom, taj se zaljubi.



Petrarca, Laura i Amor

Petrarcin stil i utjecaj – petrarkizam

Izrazom **petrarkizam** označuje se oponašanje *Kanconijera* Francesca Petrarce, odnosno stil njegove ljubavne poezije.

Ključna su obilježja petrarkizma:

- savršenstvo forme, prepoznatljive metafore, česte antiteze, jedinstvo izraza i sadržaja pjesme
- sukob između svjetovnih težnji i duhovnih vrijednosti
- ilustriranje emocija motivima iz prirode
- ustaljeni izrazi:

a) **ljubav kao zarobljenost** – *uhićen od ljubavi, svezaše me oči tvoje*

b) **ljubav kao teret** – *Amorovo breme*

c) **isticanje detalja u opisu ženske ljepote** – plava kosa (zlatna, svijetla i svilenkasta), crvene usne (usne kao koralj), dragocjeni osmijeh, rumeni obrazi (kao ruže), oči (svijetle, blistave, duboke, često uspoređivane sa zvijezdama i suncem), stasom vitka i elegantna, s nježnim i melodioznim glasom.



Francesco Petrarca (1304. – 1374.), talijanski pjesnik koji se smatra jednim od začetnika humanizma i renesanse, jedan je od najvećih i najutjecajnijih književnika zapadnoga kulturnog kruga. Izuzetnu popularnost, slavu i utjecaj ostvario je ponajprije zbirkom pjesama **Kanconijer**, koju je posvetio svojoj neuzvraćenoj ljubavi Lauri.

Premda tema neuzvraćene ljubavi s idealiziranjem voljene osobe i divljenjem voljenoj osobi nije nova u lirici toga vremena, u Petrarcinim pjesmama posebno se naglašava osobni odnos muškarca prema ženi, sa svim individualnim dvojbama, osjećajima i pojedinačnim dojmovima koji se istražuju i otvoreno iznose u njegovim pjesmama. Upravo će zbog toga Petrarca postati veliki uzor brojnim pjesnicima diljem Europe, toliko da će oponašanje stila njegove ljubavne poezije nositi i njegovo ime. Petrarkizam će se raširiti diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj.

Petrarcin utjecaj na suvremenu popularnu kulturu

Gotovo sve pjesme danas koje govore o neuzvraćenoj ljubavi, a u popularnim pjesmama ima ih mnogo, u nekoj su mjeri petrarkističke. Možda njihovi autori nisu čitali Petrarca, ali svakako je Petrarca bio prvi individualist koji je na taj način, iskreno i otvoreno, govorio o svojim ljubavnim problemima i svojemu osobnom doživljaju ljubavi. Možemo analizirati jednu popularnu noviju pjesmu da bismo istražili koliko je Petrarca prisutan u suvremenoj popularnoj kulturi.

Cesarica

Zlatni konci litnje zore
Došli su u njene dvore
Da bi moju ljubav budili

Svitlo nek joj ljubi lice
Lipo ka u cesarice
Kad je ja ne mogu jubiti

Zlatna mriža njenog tila
Dušu mi je uvalila
Da je baci nazad u more

Svake noći prije zore
Dolazin u njene dvore
Bile dvore moje pokore

Cilega života ja san tija samo nju
Da do njenog srca nađem put
Cilega života moje tilo je bez nje
Ka cviće bez vode

Zlatna mriža njenog tila
Dušu mi je uvalila
Da je baci nazad u more

Svake noći prije zore
Dolazin u njene dvore
Bile dvore moje pokore

Cilega života ja san tija samo nju
Da do njenog srca nađem put
Cilega života moje tilo je bez nje
Ka cviće bez vode

(Tekst: Zlatan Stipišić – Gibonni)



cesarica – carica; *pokora* – okajavanje loših djela, grijeha



Fokus na tekst

1. Kako se u pjesmi razvija tema neuzvraćene ljubavi?
2. Izdvoji tipične petrarkističke motive iz pjesme.
3. Zašto se voljena osoba naziva caricom?
4. Poveži odnos prema dragoj u ovoj pjesmi s onim u Petrarce.



Istražuj, surađuj, stvaraj

- Poslušaj pjesmu u izvedbi Olivera Dragojevića na YouTubeu: bit.ly/oliver-cesarica. Koliko glazba doprinosi raspoloženju i ugođaju?
- Objasni razliku između teksta popularne i visoke kulture na primjeru teksta *Cesarica* i Petrarčinih pjesama.
- Navedi još neke pjesme iz popularne kulture koje bi prema sadržaju, temi i motivima bile petrarkističke.
- Napravi duhovni portret Petrarce. Kakav je bio kao osoba?
- Napiši jedan petrarkistički sonet. Svakako pazi da u njemu izneseš osjećaje ljubavne frustracije i jada, ali i da poštuješ formu Petrarčina soneta.
- Organizirajte u razredu natjecanje za izbor najboljeg soneta. Autora najboljeg soneta ovjenčajte lovorovim vijencem.



Marin Držić, *Novela od Stanca*

Za zagrijavanje

- Pročitaj, odaberi i komentiraj jedan od ponuđenih citata.

„Današnja je mladež pokvarena, zla, isprazna i lijena. Nikada više neće biti kao što je bila nekada i neće biti sposobna sačuvati našu kulturu.”

(Babilon, na kamenoj ploči, 3000. prije Krista)

„Ne vidim nadu za budućnost čovječanstva ako ona ovisi o današnjim mladima. Moderna je mladež bezobzirna preko svih granica. Kada sam ja bio mlad, učili su nas da poštujemo starije, a današnji su mladi potpuna suprotnost – nimalo ne poštuju starije, misle da su neopisivo pametni, nestrpljivi su i protiv svake suzdržanosti.”

(Hesiod, 700 pr. Kr.)

„Mladi danas vole samo luksuz. Imaju loše manire, preziru autoritet i ne poštuju starije. Proturiječe roditeljima, zagorčavaju život učiteljima, svijet mora ići kraju jer će ga u protivnom buduće generacije ubrzo sasvim uništiti.”

(Sokrat, 380 pr. Kr.)

„Svijet prolazi kroz teško razdoblje. Mladi danas uopće ne razmišljaju, misle na sebe, nemaju poštovanja prema odraslima i starijima; mladi su netolerantni, misle da sve znaju. Ono što smo mi smatrali mudrim, oni proglašavaju glupim i ludim.”

(Petar Pustinjak, 11. st.)

„Maloljetnička delikvencija raste alarmantno i izjeda srce Amerike.”

(Američko pravosuđe, 1946.)

„Mlade treba kočiti, a starije sokoliti.”

(Arsen Dedić, 20. st.)

- Izreci svoj stav o odabranome citatu. Što ti citati govore o pogledu starijih generacija na one mlade?
- Pojasni imaju li i mladi predrasude prema starijima. Navedi neke od njih. Koji su mogući uzroci takvih međugeneracijskih predrasuda?



Prilika čini novelu

MIHO

Nu prvo čuj ovaj!

Sinoć je došao neki Vlah smiješan
i nebog nije našao u gradu nigdje stan,
ter se je prislonio prid fontanu uz mir,
kozle je donio i grudu i jedan sir.
Š njime sam dosada sprdao, – smiješan je!
ma mu glava pada oda sna, ljuljan je.
Da' da mu kugodi novelu učinimo!

(...)

DŽIVO

Nu hod'mo, pođ'mo tja;
Vlahu ću njekomu novelu učinit.

MIHO

Komed'ja će ovo bit.



njeki – neki; *vlah* – seljak iz stočarskoga zaleđa Dubrovnika; *nebog* – ubog, jadan, siromašan; *ter* – a, pak; *kozle* – mlado koze, jare; *ljuljan* – dremljiv, pospan; *tja* – ća, odavle, dalje



Fokus na tekst

1. Tko su likovi u dijalogu i u kakvu su odnosu?
2. Služeći se ulomkom, pokušaj objasniti značenje pojma *novela* iz naslova djela.
3. Komu će „učinit novelu”? S kojom namjerom? Objasni njihovu motivaciju i zašto su odabrali baš njega kao predmet „novele”?
4. Što možeš iščitati o mjestu na kojemu se „nastanio” Vlah?

Vrijeme za izlazak (Noć je još mlada)

Prvi prizor

Noćnici govore: VLAHO, MIHO

VLAHO

Ognjili ti kosti! Što se ne javljaše?
Ktijah te probosti, da se ne otkrivaše.

MIHO

Ne bjeh te poznao, ter oto malo sad
nijesam te štropijao.

VLAHO

Nijes' pratik, još si mlad.

MIHO

Vidiš li mčinu ovu?

VLAHO

Vidim, sva je rđava.

MIHO

Bila je na provu!

VLAHO

Zato je krvava!



ognjiti – sagnjiti, istrunuti; *ktjeti* – htjeti; *poznati* – prepoznati; *oto* – eto; *štropijati* – posjeći, osakatiti; *pratik* – iskusan, vješt; *mčina* – mačina (od mač); *biti na provu* – prokušati se, oprobati se, iskušati, isprobati

Dubravko Kastrapelli, *Novela od Stanca*

Fokus na tekst

1. Predstavi situaciju u prizoru. U kakvoj se atmosferi susreću Vlaho i Miho? Koje je doba dana i kako to utječe na atmosferu?
2. Kakvo raspoloženje donosi ovaj ulomak s početka Novele?
3. Oko čega se razvija sukob i nesporazum?
4. Na temelju ovoga kratkog ulomka izdvoji što više karakternih osobina dvojice mladića.
5. Izdvoji obilježja samoga teksta koja, prema tvojemu mišljenju, uspjela ostvariti atmosferu prizora i karakterizirati likove.
6. Što na temelju ovih uvodnih ulomaka možeš zaključiti o vremenu radnje i o mjestu radnje? Usporedi kako je atmosferu s početka Novele u strip prenio D. Kastrapeli (prijedlog je da ide nekoliko tabli stripa umjesto ilustracija uz tekst) i procijeni je li, prema tvojemu sudu, bio u tome uspješan.

Izazov noći u renesansnom Dubrovniku

- Pročitaj ulomak iz članka Slavice Stojan o noćnom životu u Dubrovniku Držićeva vremena, odgovori na pitanja i poveži s radnjom *Novele*.

Mač je bio obavezno naoružanje noćnih stražara, *barabanata* i mornara, a kao osobno oružje nosili su ga o pojasu i plemići, čak i oni posve mladi s navršenih petnaest godina života. Zato je Lovro Dobričević (1420 – 1478) prikazao lik mlada plemića, raskošno odjevena u uvozne tkanine, u liku sv. Julijana, poznata po naglosti i neobuzdanu temperamentu u tolikoj mjeri da je posjekao vlastite roditelje (jasno, pokajao se). Mačevanje je bilo stara vještina koju su obvezno morali svladati mladi vlastelini, ali i među građanima je bilo onih koji su je znalački koristili. (...)

Mladići su, dakle, prakticirali mačevanje i stjecali ugled među vršnjacima upravo vještinom rukovanja mačem, tzv. *fiorižanjem*. Arkulin u istoimenoj komediji Marina Držića hvali se kako dobro zna mačevati: „ja rukami igram i fiorižam (izvodi cvjetne figure)”. No, mač je imao i oštricu i sječivo; stoga je mnogo češće od pokazivanja profinjenosti, sklada i ljepote *fiorižanja* dovodio u opasnost

živote onih koji su mu se našli na putu. Noćni prolaznici Gradom redovito su bili naoružani mačem, a njihovi susreti mnogo su puta, zbog mraka, nesporazuma ili loših namjera završavali teškim ranjavanjima, pa i smrću. (...)

Pokladno vrijeme dovelo je do učestalijeg korištenja mača i iskazivanja hrabrosti na način koji je ugrožavao ljudske živote. Kao i u talijanskim gradovima toga doba, i u Dubrovniku je karnevalsko vrijeme karakteriziralo obilje jela i pića, dopuštenje nošenja maske, nekažnjeno vrijeđanje susjeda i upadanje u tuđe stanove, gađanje jajima, narančama ili limunima, pjevanje pjesama aluzivnog značenja, plesanje, igra mačevanja, kazališne izvedbe, zvuci frula, trublji i drugih instrumenata danju i noću, mnoštvo maskiranih osoba na otvorenim prostorima grada. (...)

Osobito su strah širili petnaestogodišnji ili tek nešto stariji mačem naoružani plemići, ne osobito vični u rukovanju tim oružjem, a još manje svjesni pogubnih posljedica koje može prouzročiti njegova uporaba. Marin Držić zasigurno nije gledao s odobravanjem na tu uzancu u Dubrovniku nazivajući mahnitima one koji nose oružje, zbog čega se u Rimu gubi glava: „...za oružje u Rimu idu vješala.“ (...)

Neslane šale mladih plemića, tučnjave i nimalo bezazlene uporabe mačevima i vađenje noževa bila su redovna noćna pojava.

(Slavica Stojan, *Slast tartare*)



Fokus na tekst

1. Tko sve u renesansnome Dubrovniku ima pravo nositi mač? Radi čega to čini?
2. Predstavi atmosferu noćnoga života i navedi tko u njemu uzrokuje najviše nepodopština i predstavlja najveće opasnosti.
3. Kakav je stav Držića i autorice teksta o uzrocima takvih nepodopština?
4. Na koje se sve načine zabavljalo u pokladno vrijeme i kako je to povezano s raspoloženjem koje donosi *Novela*?

Zašto likovi tako čudno govore? (Dvostruko rimovani dvanaesterac)

*Sinoć je došao neki Vlah smiješan
i nebog nije našao u gradu nigdje stan (...)*

- Izdvoji osobitosti stiha u kojem je napisano djelo.
- Komentiraj narušava li, po tvom mišljenju, stih uvjerljivost i realističnost prizora.
- Zašto se Držić odlučio ispjevati Novelu u stihu, što se sve njime ostvaruje? Dokaži primjerima iz teksta.
- Uoči i izdvoji razlike u stihovima kojima govore mladići i onima kojima govori Stanac i pojasni što se ostvaruje takvim stilskim postupcima.

Film: *Mucica*

(Aldo TardoZZi, 2012.)

Za zagrijavanje

- Što misliš o roditeljima koji previše zaštitnički odgajaju svoju djecu?
- Koje sve opasnosti prijete maloj djeci kada iziđu na ulicu?



O filmu

Kratki igrani film *Mucica*, komedija o prvome samostalnom odlasku djeteta u školu, jedna je od šest priča o ljubavi i obitelji u današnjemu Zagrebu iz omnibusa *Zagrebačke priče vol. 2*, nastaloga 2011. u produkciji Propeler Filma.

Film je dobio posebnu nagradu žirija na 12. Tabor film festivalu te *Zlatnu uljanicu* – nagradu *Glasa koncila* za promicanje etičkih vrijednosti na 22. Danima hrvatskoga filma.

Na engleskome *Mucica* glasi *Sweetie*, dakle u naslovu se pojavljuje nadimak.

Upute za gledanje filma

Prije no što započneš gledati film *Mucica*, pročitaj sljedeće smjernice. One će ti pomoći da obratiš pozornost na važne aspekte filma i da se što bolje pripremiš za njegovu analizu.

1. Kako se u filmu ostvaruju humorni elementi?
2. Koje trendove suvremenoga roditeljstva možeš uočiti?
3. Obrati pozornost na opasnosti koje prijete djeci.
4. Obrati pozornost na glazbu u filmu. Kada se javlja i čemu doprinosi?
5. Ako poznaješ Zagreb, probaj prepoznati stvarne lokacije iz centra kojima se kreću likovi.

Sada si potpuno spreman/spremna za gledanje filma *Mucica*. Udobno se smjesti i koncentriraj kako bi mogao/mogla što bolje pratiti tijek filma prema gornjim smjernicama. Kako bi bio/bila što uspješniji/uspješnija u praćenju filma, savjetujemo ti da vodiš bilješke. Film možeš pogledati na ovoj poveznici: bit.ly/film-mucica.

Poveznica na film:

